

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Att beakta eller att inte beakta kön?

En kvalitativ intervjustudie om socialsekreterares arbete med barn och unga ur ett genusvetenskapligt och queerteoretiskt perspektiv.

Hanna Skeppstedt & Fanny Karlsson

Examensarbete:	15 hp Socionomprogrammet S1SOP, SQ4562 Vetenskapligt arbete
Program och kurs:	(självständigt arbete)
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht 2024
Handledare:	Cecilia Hansen Löfstrand
Examinator:	Birgitta Jansson

Sammanfattning

Studiens syfte var att få kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnvården. För att besvara studiens syfte har en kvalitativ intervjustudie genomförts med fem socialsekreterare som arbetar med barn och ungdomar. Analysen gjordes med utgångspunkt i ett genusvetenskapligt och queerteoretiskt perspektiv, där Hirdmans (1988) begrepp genussystem och genuskontrakt använts. Studiens resultat visade att kön spelar roll för hur klienter och deras utsatthet begripliggörs, samt hur insatser utformas. Ett ideal om könsblindhet identifierades i socialsekreterarnas berättelser, vilket innebär en syn om att kön inte bör beaktas vid bedömningar av beslut om insats eller val av insats. Resultatet visar dock att stereotypa föreställningar och antaganden upprätthålls och reproduceras i socialtjänstens arbete. Parallellt med idealet om könsblindhet visar sig en norm om normkritik existera. Det normkritiska förhållningssättet inom socialtjänstens arbete visar sig antas i arbetet med HBTQ+-personer och inte i arbetet med klienter som identifierar sig med sitt födelsekön.

Nyckelord: Könsidentitet, socialtjänst, queerteori, genussystem, barn och ungdomar.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till deltagarna i vår studie som bidragit till värdefulla insikter och vars medverkan möjliggjort genomförandet av vårt examensarbete. Utan er hade det inte varit möjligt!

Vi vill också tacka vår handledare, Cecilia Hansen Lövstrand, för värdefull vägledning och feedback under hela processen. Tack!

Fanny & Hanna

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1	Problemformulering	2
1.2	Studiens relevans för socialt arbete	3
1.3	Syfte och frågeställningar	4
1.4	Terminologi	4
2.	Kunskapsläget	6
2.1	Betydelsen av kön inom socialtjänstens utredningar	6
2.2	Tvångslagstiftning och kön	9
2.3	Transpersoners utsatthet	10
2.4	Studiens relevans i relation till kunskapsläget	11
3.	Teoretiskt ramverk och begrepp	13
3.1	Genusvetenskapligt perspektiv	13
3.1.1	Genussystem och genuskontrakt	13
3.1.2	Dikotomi och motsatspar	14
3.2	Queerteori	15
3.3	Kritisk reflektion kring teorival	16
4.	Metod och metodologiska överväganden	17
4.1	Insamling av tidigare forskning	17
4.2	Val av metod – fördelar och begränsningar	17
4.3	Urvalsprocess	18
4.4	Genomförande av datainsamling	19
4.5	Bearbetning av empirin	19
4.6	Analysmetod	20
4.7	Studiens tillförlitlighet	21
4.8	Forskningsetiska överväganden	22
4.9	Arbetsfördelning	23
5.	Resultat och analys	25
5.1	Att beakta kön eller att inte beakta kön?	25
5.1.1	”Individuella bedömningar”: Könblindhet som normativ ideal	25
5.1.2	Fina flickor (agerar inte ut) och ADHD-killar	26
5.1.3	”Killvåldsutsatthet”: sexuell utsatthet hos pojkar osynliggörs	30
5.1.4	Insatsers könade utformning: samtal för flickor och aktiviteter för pojkar	31
5.2	Normkritik som ideal	34
5.2.1	Normen om normkritik	34
5.2.2	Sårbarhetsprincipen och transungdomar	37
5.2.3	Den biologiska kroppens betydelse	39

6. Avslutande diskussion	42
Referenslista	47
Bilaga 1	52
Bilaga 2	54

1. Inledning

Samhället har ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och gynnsamma förhållanden (Östberg 2010). Det är kommunerna och socialtjänsten som har huvudansvaret för att tillgodose barn och unga som far illa med det stöd och skydd som de är i behov av (SOU 2009). Gruppen barn och unga är sårbar eftersom de inte har möjligheten att själva fatta beslut gällande sin egen livssituation (Onsjö 2017). Barn och unga är i en beroendeställning till vuxna i deras omgivning som bland annat har ansvar för barnens juridiska, ekonomiska och emotionella behov (ibid.). Beroendeställningen utgör en maktojämlikhet som gör sig särskilt tydlig inom ramen för den sociala barnvården, då socialsekreterare ska utreda, bedöma och fatta beslut kring barnets situation när vårdnadshavare brister i sitt ansvar gentemot barnet eller ungdomen (Socialstyrelsen 2023). Vilka insatser som socialtjänsten har tillgängliga för barnet, ungdomen eller familjen ser olika ut från kommun till kommun (SOU 2009). I första hand ska frivilliga insatser erbjudas, men i vissa fall krävs åtgärder utan samtycke från vårdnadshavare samt den unge inom ramen för *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga* (SFS 1990), LVU (Socialstyrelsen 2023). Socialsekreteraren har en viktig roll för det enskilda barnet eller ungdomen som är aktuell hos socialtjänsten. Samtidigt besitter den professionella en maktposition i relation till barnet, ungdomen eller familjen. Det är därav av stor betydelse att socialarbetaren ger ett gott bemötande för att skapa en bra arbetsallians (Ponnert & Svensson 2019). Detta för att i sin tur kunna fatta beslut grundat i vad som anses vara det bästa för det individuella barnet, samtidigt som det ska överensstämma med bestämmelser och riktlinjer för verksamheten och professionen.

Vidare kan kön som struktur utgöra ytterligare en faktor som kan missgynna den enskilde (Jämställdhetsmyndigheten 2024). I socialtjänstlagen (2001:453), SoL, betonas vikten av ett jämlikt bemötande och att bedömningar ska göras utan förutfattade meningar kring kön, vilket är av särskild relevans då barn och unga formas av hur de bemöts av sin omgivning (Onsjö 2017). Samtidigt visar forskning dels att bedömningar och val av insatser ser olika ut när det gäller flickor respektive pojkar (SKR 2023), dels att personer som inte identifierar sig med sitt födelsekön upplever negativt bemötande i mötet med människobehandlande organisationer utifrån sin könsidentitet (Barnombudsmannen 2021; Folkhälsomyndigheten 2015; Ungdomsstyrelsen 2010). Det finns således en motsättning mellan de krav och riktlinjer som yttras i SoL och med det som sker i praktiken. Detta kan i sin tur göra att det blir oklart för

socialsekreterare om kön bör eller ska beaktas under ärendeprocessen samt i så fall hur kön beaktas.

Vid födseln tilldelas alla ett kön baserat på den fysiska kroppen. De som tillskrivs det kvinnliga könet förväntas leva efter feminina normer, och de som tillskrivs det manliga könet förväntas i sin tur att leva efter maskulina normer (Butler 2007). Dessa normsystem bygger på idén av att det enbart existerar två kön, man och kvinna, vilket kallas för tvåkönsmodellen (Lundberg, Malmquist & Wurm 2017). De könade förväntningarna som finns i samhället kan förmedlas genom tillrättavisande kommentarer eller komplimanger. Uppmärksammandet av önskade och oönskade beteenden förmedlar normer om femininitet och maskulinitet vilka vi inrättar oss efter (Mattsson 2021). Tvåkönsmodellen implicerar, förutom antagandet att alla identifierar sig med och lever utifrån sitt födelsekön, även att heterosexualitet ses som det 'normala'. Detta kan i sin tur skapa strukturella ojämlikheter och marginalisering av grupper i samhället, då individer bryter mot hetero- och cisnormen. Ett exempel på hur det kan yttra sig är de brister som finns i bemötandet av transpersoner inom människobehandlande organisationer till följd av kunskapsluckor inom hbtq-frågor (Wurm 2017). För individen kan negativa upplevelser, av exempelvis socialtjänstens bemötande, leda till konsekvenser såsom förhöjd stress och annan ohälsa (Wurm & Hanner 2017).

1.1 Problemformulering

Socialtjänstens arbete med barn och unga präglas av komplexa bedömningar där hänsyn ska tas till både strukturella och individuella faktorer (Ponnert & Svensson 2019). En central utmaning är att balansera ett jämlikt bemötande, fritt från fördomar om kön, med riktlinjer som betonar vikten av att beakta kön och andra individuella egenskaper vid bedömningar och insatser. Forskning visar att normer och traditionella tankemönster om kön ofta påverkar såväl bedömningar som val av insatser. Det kan generera problem i form av att flickor och pojkar bemöts olika trots likartade behov (Östberg 2010) och att transpersoner och icke-binära personer, till följd av okunskap, upplever bristande bemötande och negativa attityder (Barnombudsmannen 2021). Detta kan resultera i att socialtjänsten upprätthåller och reproducerar idéer om kön, samt att det kan utgöra en grund för ojämlikhet i socialtjänstens praktik. Det skapas då en motstridighet med socialarbetarens uppdrag att motverka förtryckande system och sociala orättvisor (Dunk-West 2013). En risk när arbetet styrs av

normer och föreställningar om kön är att barn och unga inte får det stöd och skydd som de har behov av (Östberg 2010; Vogel 2012; Schlytter 2016). Samtidigt riskeras den enskildes utsatthet att förstärkas snarare än att minskas om socialtjänsten inte ingriper med adekvata insatser för att motverka normbrytande eller riskfyllda beteenden (Andershed & Andershed 2019).

Detta väcker frågor hos oss om hur socialsekreterare förhåller sig till samhälleliga normer och förväntningar om kön, samt om dessa kan färga handläggningen och i sin tur om barn och unga får tillgång till adekvata insatser. Vidare uppkommer frågan om hur socialsekreterare beaktar kön, könsuttryck och könsidentitet i ärenden där det utgör en central utgångspunkt i barnets eller ungdomens livssituation. Tidigare forskning har visat att socialtjänsten har en ojämförbar praktik, samtidigt saknas socialsekreterares egna berättelser kring hur de i sitt arbete förhåller sig till kön, könsidentiteter och könsuttryck hos de barn och unga de möter. Det finns därför ett behov av att undersöka hur socialsekreterare beaktar och aktualiserar kön inom ramen för socialtjänstens arbete, samt vilka utmaningar som uppstår i strävan att skapa en jämlik och inkluderande social barnavård.

1.2 Studiens relevans för socialt arbete

Vår studie ger kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnavården. Resultatet av studien kan bidra med en förståelse för hur ojämlikhet baserat på kön kan reproduceras genom socialtjänstens arbete, samt ge insikt i hur socialsekreterare tolkar och förhåller sig till kön i sitt arbete. Dessa insikter kan synliggöra hur samhälleliga maktstrukturer kopplat till kön kan påverka det sociala arbetet på organisatorisk nivå, samt hur de återspeglas hos den enskilde socialsekreteraren. Vidare kan vår studie skapa medvetenhet och insikter kring fördomar och normer om kön inom det sociala arbetet med barn och unga, vilket kan vara applicerbart i utvecklingsarbetet av standardiserade metoder, organisatoriska riktlinjer och styrande dokument, samt i handledning av socialsekreterare, med mera.

Genom att undersöka hur socialtjänsten hanterar frågor kring könsidentitet och könsnormer kan studien även bidra till att stärka hbtq-personers rättigheter och synliggöra behov av

samhällelig förändring. I sökningen av tidigare forskning visar sig en brist på forskning om socialtjänstens arbetssätt i relation till individer som inte identifierar sig med sitt födelsekön. Vår studie kan därmed vara en del av att fylla kunskapsluckan om socialtjänstens handläggningsprocess och arbetssätt med barn och unga som inte identifierar sig enligt rådande könsnormer. Den kan också ge en bild av vilka kunskapsområden som behöver förstärkas för att säkerställa ett mer inkluderande och rättssäkert arbete.

1.3 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att få kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnvården.

- Hur aktualiseras könsuttryck och könsidentitet vid bedömningar av behov av insatser?
- Hur kan könsuttryck göras relevant vid val av insats?
- Hur uppfattas normbrytande könsidentiteter?

1.4 Terminologi

I vår uppsats utgår vi ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Lundberg (2017) beskriver perspektivet i förhållande till identitet och sexualitet i citatet nedan:

I ett socialkonstruktivistiskt perspektiv förstås identitet och sexualitet som sociala fenomen som påverkas av sin specifika historia, sociala och kulturella kontext, och som något som skapas, samt förstås, språkligt genom diskurser.

Utifrån denna förståelse har vi valt att använda oss av begreppen *födelsekön*, *könsidentitet* och *könsuttryck* i vår uppsats. Födelsekön syftar på det kön en individ tillskrivs vid födseln (Socialstyrelsen, 2015), vilket vi använder i stället för begreppet *biologiskt kön*. Vid användning av begreppet *biologiskt kön* är det utifrån intervjupersonernas egen användning av ordet, vilket återfinns i citat i avsnittet för resultat och analys. Vidare använder vi oss av

begreppen *könsidentitet* och *könsuttryck*. Könsidentitet handlar om vilket kön man identifierar sig med eller uppfattar sig som, såsom kvinna, man eller icke-binär, medan könsuttryck innefattar hur en person väljer att klä sig, prata eller röra sig (UMO 2024). Vidare kommer begreppet *transperson(er)* att användas i uppsatsen mot förståelsen att det innefattar olika identiteter som inte stämmer överens med födelsekönet, såsom icke-binära, bigender och binära transpersoner (Socialstyrelsen 2022).

2. Kunskapsläget

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning och det aktuella kunskapsläget relaterat till kön, könsidentitet och könsuttryck inom det sociala arbetet. Det finns en samstämmighet inom den aktuella forskningen om att kön spelar stor roll i socialtjänstens utredningsprocess och beslutsfattande (SKR 2023; Östberg 2010; Kalin, Ahlgren & Persdotter 2022). Forskning om betydelsen av kön i relation till handläggning inom den sociala barn- och ungdomsvården är omfattande i relation till institutionsvården och synen på föräldraförmåga.

Den forskning som vi presenterar i detta avsnitt visar att det görs en skillnad mellan flickor och pojkar gällande i vilken mån man utreder och vilka insatser som beviljas. Studierna menar att detta har grund i normer kring maskulinitet och femininet samt förutfattade meningar om kön. Forskningen är relevant i förhållande till vår studie i synliggörandet av normer om kön inom socialtjänstens praktik.

Vidare uppmärksammade vi att det finns en kunskapslucka kring socialtjänstens bedömningar av behov och val av insatser rörande barn och unga som inte identifierar sig med sitt födelsekön. Således har vi i stället valt att fokusera på unga transpersoners upplevelser av bemötande från människobehandlande organisationer, såsom vården och skolan. Även om forskningen inte berör socialtjänstens praktik, utan vårdens och skolans bemötande av transpersoner, anser vi att nämnda forskning är relevant för socialtjänstens arbete då socialsekreterare inom enheten för barn och unga ofta samverkar med vården och skolan inom barnens nätverk. Detta fokus anser vi kunna generera kunskap som är användbart i arbetet med unga transpersoner och icke-binära.

2.1 Betydelsen av kön inom socialtjänstens utredningar

I Sveriges kommuner och regioners (SKR 2023) kunskapsöversikt *Ojämställdhet i socialtjänsten* kartläggs tidigare forskning om hur normer och förväntningar avseende kön påverkar handläggning och beslutsfattande inom olika verksamhetsområden inom socialtjänsten, såsom barn och ungdomsvården. Kunskapsöversikten visar att kön spelar roll inom socialtjänsten och att kön styr bilden av vem klienten *är* och vad den *gör* (ibid).

Ett exempel på hur normer och förväntningar kopplat till kön visar sig inom socialtjänstens arbete är att flickor i högre utsträckning utreds än pojkar (Östberg 2010; Kalin, Ahlgren & Persdotter 2022). I sin avhandling *Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnvården* undersökte Östberg (2010) vilka faktorer som påverkar beslutsfattande inom den sociala barn- och ungdomsvården. Östberg (2010) visar i sin studie att socialtjänstens bedömningar inte är könsneutrala, utan präglas av traditionella normer och förväntningar kring kön. Dessa föreställningar påverkar vilka barn som prioriteras för utredningar, vilka insatser som beviljas och hur barn och ungas problematik definieras. Studien visar att utredningar inleds för flickor i högre grad än pojkar oavsett vad anmälan handlar om. Östberg (2010) menar att anledningen till att flickor utreds oftare än pojkar kan ha sin grund i att flickor ofta anses ha ett större behov av skydd och omsorg, tillskillnad från pojkarna. Emotionella svårigheter, risk för övergrepp eller relationsproblem inom familjen är problem som oftare förknippas med flickor och ses som mer allvarligt samt prioriteras för utredning. Pojkars riskproblematik förknippas med utåtagerande beteende eller kriminalitet, vilket betraktas som mer "naturlig" problematik. Att pojkars och flickors riskabla beteenden eller situationer bedöms olika menar Östberg (2010) kan tyda på att flickor i högre grad betraktas som 'barnet i fara'. Flickorna uppfattas som mer utsatta och skyddsvärda, medan pojkar ses som handlingskraftiga med ett utåtagerande beteende. Flickorna konstrueras således som offer och pojkarna i tonåren som förövare inom socialtjänstens bedömningar.

I artikeln *Gender disparities in child welfare services' assessments of referrals. Findings from Sweden* (Kalin, Ahlgren & Persdotter 2022) presenteras en studie som undersökte faktorer relaterade till beslut om att inleda utredning när en anmälan inkommit till socialtjänsten. Studiens resultat liknar de resultat som Östberg (2010) påvisade. Kalin, Ahlgren och Persdotter (2022) visar att handläggare är mer benägna att inleda utredning för flickor än för pojkar. Detta oberoende för vilken oro som angetts i anmälan. Flickor uppfattas som mer sårbara och i ett större behov av stöd och skydd, medan pojkar ses som självständiga och kapabla till att hantera sin problematik på egen hand. Studien visar att flickors utsatthet tolkas som mer allvarlig än pojkars utsatthet. I beslut om att inleda utredning var grunden till anmälan inte av större betydelse för flickor, medan anmälningar avseende misstankar om vanvård och beteendeproblem hos pojkar var mindre benägna att utredas. Kalin, Ahlgren och Persdotter (2022) menar att en förklaring till resultatet kan vara att pojkar och flickor bedöms utifrån stereotypa idéer kring kön.

På uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen genomförde Persdotter och Grim (2021) en forskningsstudie med syfte att undersöka och identifiera faktorer som kan påverka bedömningen av barnets behov samt som kan innebära osakliga skillnader i tillgång till insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården. Resultatet är baserat på 14 djupintervjuer med socialsekreterare och visar, likt de två andra studierna, på att det görs skillnad mellan pojkar och flickor baserat på kön. De olika föreställningarna socialsekreterarna visades ha kring flickor och pojkar menar Persdotter och Grim (2021) kan ses som *genusbias*, det vill säga att göra individen könstypisk, att upprätthålla eller skapa könsskillnader eller att bortse från könsskillnader.

Att göra individen könstypisk handlar om antagandet att en individ passar in i stereotypa uppfattningar om hur pojkar och flickor "är" (Persdotter & Grim 2021). Ett exempel på detta är att socialsekreterarna gjorde en kategorisering av vilka problem som ansågs vara typiska för flickor och pojkar. Detta ökar i sin tur risken för att behov tolkas utifrån stereotypa föreställningar om kön, vilket studien visar gällande att socialsekreterarna hade olika toleransnivåer för vad som ansågs allvarligt hos flickor och pojkar. Socialsekreterarna menar att oro ligger närmare till hands när ärendet rör en flicka än en pojke, och att man därmed också agerar tidigare i ärenden med flickor. Pojkars problematik gavs en större acceptans, medan flickorna gavs ett mer omhändertagande bemötande. Samtidigt visar studien att tjejer som inte följer den stereotypa feminina problembilden gavs en lägre toleransnivå än pojkar med liknande problematik. Socialsekreterarna menar att de ingriper tidigare för flickor med problematik kopplat till missbruk och kriminalitet, än för pojkar med likartad problembild som förväntades att kunna skydda sig själva (Persdotter & Grim 2021).

Vidare lyfter Persdotter och Grim (2021) att det finns könsskillnader relaterat till livsvillkor och skilda behov. Ett exempel på denna könsskillnad är att det finns brist på insatser som är anpassade efter flickor med komplex problematik. Utformningen av mer omfattande insatser har gjorts utifrån pojkars problematik och beteende, såsom den slutna ungdomsvården, vilka inte svarar upp mot flickors behov. Detta menar författarna kan ses som ett upprätthållande av *genusbias* utifrån organisatoriska och externa faktorer (ibid.).

2.2 Tvångslagstiftning och kön

Inom den sociala barnvården sker kategoriseringar av flickor och pojkar utifrån normativa föreställningar och förväntningar kring kön (Lundström & Sallnäs 2003; Andersson Vogel 2012; Vogel 2016; Ponnert 2018). I artikeln *Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården* visar Lundström och Sallnäs (2003) hur redan de tidiga barnvårdslagarna var av moralisk och disciplinerande art och att den sociala barnvården sedan mycket lång tid präglats av normer baserat på kön. Normer om kön påverkade i sin tur synen på flickors och pojkars riskproblematik. Flickors riskproblematik förknippades med deras sexualitet och, mer specifikt, prostitution, medan pojkars riskbeteenden kopplades till brottslighet. Således behandlades pojkar och flickor enligt olika normer, såsom att tonårspojkar oftare gavs restriktiva vårdformer och att flickor oftare omhändertogs med grund i normbrytande beteenden utifrån dess kön. Liknande Lundström och Sallnäs (2003) beskriver Vogel (2012) i avhandlingen *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor: om ungdomar, kön, klass och etnicitet* att omhändertagande görs på olika grunder för flickor och pojkar. Pojkar omhändertas oftast med grund i brottslighet, medan det för flickor är ”annat socialt nedbrytande beteende”, såsom psykisk ohälsa, som orsakar omhändertagandet (Vogel 2012). Att grunderna till omhändertagande är olika för flickor och pojkar går att förstå genom statistik, eftersom pojkar oftare begår brott och att flickor i högre utsträckning utsätts för sexuella övergrepp och uppvisar psykisk ohälsa (SKR 2023). Dock menar Schlytter (2016) i sin artikel *Kvinnokroppen som text* att det sker en könsdiskriminering i rättspraxis vid tillämpningen av tvångslagstiftningen, trots rättens strävan efter jämställdhet. Det finns en otydlighet kring definitionen av begreppet ”annat socialt nedbrytande beteende”. Rekvisitet används för att omhänderta flickor med psykiska problem, suicidrisk och beteenden kopplat till sexualitet. Vad som anses vara riskbeteenden kopplas därmed till flickors kroppsliga uttryck och självdestruktiva handlingar. Samtidigt ses samma beteenden inte som en risk hos pojkar som snarare bedöms utifrån sina handlingar. Schlytter menar att LVU-lagstiftningen reflekterar samhällsliga normer snarare än objektiva kriterier, samt att den upprätthåller maktstrukturer som underordnar kvinnor och konstruerar flickor till bärare av problem. Detta genom att omhänderta flickor som, i Schlytters mening, snarare har ett vårdbehov som kräver insatser från andra vårdinstanser (ibid.).

Konstruktionen av flickor till bärare av problem går att koppla till den könsstereotypa socialisering som Vogel (2012) menar lär upp flickor till att ge utlopp för sina känslor i godkända feminina former, det vill säga ett inåtriktat utlopp, medan pojkar i sin tur förväntas vara utåtagerande och tillåts att uttrycka ett aggressivt beteende (ibid.). Samtidigt beskriver Vogel (2016) hur flickor som inte uttrycker sina känslor i godkända feminina former i stället konstrueras som maskulina. Flickor från förorten beskrivs ha ”slagit ner folk och rånat dem”. Dessa flickor konstrueras som maskulina då de beskrivs slåss och råna och ställs på så sätt i kontrast till en feminin problembild konstruerad kring psykisk ohälsa (ibid.).

2.3 Transpersoners utsatthet

Begreppet transperson är ett paraplybegrepp som inrymmer flera olika uttryck och identiteter (Wurm 2017). Det som är gemensamt är att könsuttryck och könsidentitet går emot normativa förväntningar eller att man inte identifierar sig med sitt födelsekön. Transpersoner befinner sig ofta i en mer utsatt position än personer som identifierar sig med sitt födelsekön, det vill säga cis-personer (ibid.). Diskriminering, våld, hot om våld och i frågasättande är vanligt förekommande, vilket kan leda till ökad stress för individen (Folkhälsomyndigheten 2015).

Många unga transpersoner vittnar om ett negativt bemötande och diskriminering från samhället (Barnombudsmannen 2021; Folkhälsomyndigheten 2015; Ungdomsstyrelsen 2010). Normer om kön, könsroller och könsidentitet kan ses som en del vilken kan utgöra hinder för unga transpersoner och ickebinära i olika kontexter (Barnombudsmannen 2021). Det kan handla om att icke-binära exkluderas när uppdelningar mellan flickor och pojkar görs, eller att många har en rädsla för diskriminering, fördomar och transfobi (ibid.).

Folkhälsomyndighetens (2015) rapport visar att transpersoners utsatthet till följd av samhällets normer och strukturer kan ha direkta konsekvenser på hälsan, men också på sociala aspekter. Deltagarna uppger att de undviker sociala sammanhang, att gå till gymmet och på träningar, samtidigt som rapporten visar en högre grad av psykisk ohälsa, suicidalitet och självskada bland unga transpersoner än den jämnåriga befolkningen i allmänhet. Självskaдебeteenden kom i uttryck i olika former, såsom sexuellt risktagande, missbruk av alkohol och narkotika, ätstörningar eller skador mot huden (ibid.). Vidare visar Barnombudsmannens (2021) rapport att våldsutsatthet är vanligt bland unga transpersoner. 66

procent av deltagarna i åldrarna 13–21 år uppgav att de varit med om någon typ av våld och 30 procent uppgav att det har skett vid flertalet tillfällen (Barnombudsmannen 2021). 51 procent av dessa tror att våldet varit en följd av deras könsidentitet eller könsuttryck (ibid.).

På grund av den utsatta position som många transpersoner kan befinna sig i, kan behov av stöd från socialtjänsten komma att bli aktuellt. Då är det av vikt att socialtjänsten kan bemöta unga transpersoner och icke-binära utan förutfattade meningar kring kön och könsidentitet, såsom att ha ett könsneutralt språkbruk och förhållningssätt (Kerosuo & Nilsson Lööv 2017; Barnombudsmannen 2021; SOU 2017). National Association of Social Workers, som är en medlemsorganisation för socialarbetare, menar att socialarbetare har en etisk och professionell skyldighet att ge evidensbaserat stöd utan diskriminering till de transpersoner som de möter i sitt arbete (socialworkers.org). Samtidigt visar Folkhälsomyndigheten (2015) i sin rapport att transpersoner i allmänhet har lågt förtroende för samhällsinstanser, vilket kan leda till att individer undviker att söka hjälp. 58 procent av deltagarna uppger att de hade lågt förtroende till socialtjänsten, 43 procent uppger lågt förtroende till vården och 51 procent har ett lågt förtroende för skolan (ibid.). En faktor som kan bidra till att förklara det låga förtroendet för dessa institutioner kan vara det bristande bemötande som många unga transpersoner upplever, vilket kan innefatta bristande kompetens och kunskap hos personal inom skola, vård och socialtjänst (SOU 2017; Folkhälsomyndigheten 2015; Barnombudsmannen 2021).

Kunskapsbristen kan leda till att den enskilde får inta en undervisande roll gällande sin könsidentitet, vilket skiftar fokus från individens egna berättelser och behov till den professionellas kunskapslucka (Kerosuo & Nilsson Lööv 2017). Dessutom kan den bristande kunskapen leda till att den professionella felkönar klienten genom att använda fel pronomen och att könsidentiteten får för stort eller för litet utrymme (ibid.).

2.4 Studiens relevans i relation till kunskapsläget

Studierna som presenterats pekar på att utredningar och bedömningar inom socialtjänstens sociala barnavård påverkas av könade normer och att det görs skillnad mellan tjejer och killar. Resultaten från dessa studier är relevant i relation till vår studie eftersom vi ämnar skapa kunskap om hur socialsekreterare beaktar kön för bedömning av behov av insatser, samt val av insatser för barn och unga. Gemensamt för de tre studierna är att de har fokus på flera olika aspekter och faktorer, såsom kön, etnicitet, socioekonomisk status. I vår studie är fokus

enbart på kön, könsidentitet och könsuttryck vilket således kan ge en djupare förståelse för den redan befintliga forskningen på området. Vidare bidrar vår studie med ett bredare perspektiv om kön, då fler könsidentiteter än flicka och pojke ryms i forskningsfrågan, vilket saknas i det aktuella kunskapsläget. Den tidigare forskningen blir likaså relevant för vår studie då den visar på ett mönster av att stereotypa föreställningar och idéer inom det sociala arbetet med barn och unga, vilket ger oss möjlighet att undersöka vidare om hur socialsekreterarna förhåller sig till de stereotypa föreställningarna gällande kön bland barn och unga och dess påverkan i bedömningar av insatser. Den genusvetenskapliga och queerteoretiska utgångspunkten som vår studie har kan även bidra till en fördjupad analys av den ojämlikhet som konstaterats av den tidigare forskningen.

Vidare presenterar det aktuella kunskapsläget studier med majoriteten kvantitativa forskningsdesigner och kvantitativ empiri på ämnet. Resultaten visar att kön spelar roll inom socialtjänstens arbete och att det förekommer ojämlikhet baserat på kön när det kommer till utredningar, beslut och insatser (Östberg 2010; Schlytter 2016; SKR 2023). Socialsekreterares egna berättelser och erfarenheter om hur kön beaktas i arbetet saknas. Vår studie kan genom djupintervjuer ge kompletterande kunskap till den redan befintliga forskningen.

Tidigare forskning gällande socialsekreterares bedömning av behov av insatser för barn och unga som inte identifierar sig med sitt födelsekön är bristande. Kunskapsläget redovisar i stället den utsatthet som många av transpersoner upplever dagligen. Dock visar den tidigare forskningen att många transpersoner får ett bristande bemötande från människobehandlande organisationer och att många har ett lågt förtroende för socialtjänsten (Folkhälsomyndigheten 2015). Således kommer vår studie att kunna ge ett viktigt perspektiv för hur socialsekreterare beaktar kön, könsidentitet och könsuttryck i arbetet med personer som inte identifierar sig med födelsekönet. Samtidigt kan vår studie bidra med en inblick i hur socialtjänsten även tänker kring och arbetar med normer på sin arbetsplats och med enskilda individer.

3. Teoretiskt ramverk och begrepp

Eftersom vår studie fokuserar på att få kunskap om hur socialarbetare beaktar könsuttryck och könsidentitet i bedömning gällande behov av insatser och val av insatser, använder vi ett genusvetenskapligt och queerteoretiskt perspektiv. Inom det genusvetenskapliga perspektivet tillämpar vi Yvonne Hirdmans (1988) teoretiska begrepp *genussystem* och *genuskontrakt*. Dessa begrepp är aktuella för analysen av empirin då de kan synliggöra hur kön som system konstrueras, reproduceras och upprätthålls inom socialtjänstens arbete med barn och unga. Queerteorin menar vi är aktuell i analysen av socialsekreterarnas berättelser för att synliggöra hur maktstrukturer och normer om kön kan påverka beslut och val av insatser inom ramen för social barnavård.

3.1 Genusvetenskapligt perspektiv

Definitionen av begreppet genus har varit omdiskuterat (Eriksson & Gottzén 2020). Vissa menar att genus står för det sociala könet, kulturellt kön och könsroll, medan andra kritiserar den uppdelning som då blir mellan genus och det biologiska könet (ibid.). Hirdman (1988) definierar genus som en kategori som fångar hur manligt och kvinnligt förstås och *görs* som sociala och kulturella konstruktioner. Utifrån denna förståelse är genus mer än socialt kön eller könsroller, det är en kategori som ständigt förändras i relation till samhällets idéer och praktiker. Vidare menar Hirdman att genus interagerar med biologin då 'män' och 'kvinnor' ses som tankefigurer baserat på biologiska skillnader, vilka ger upphov till och skapar föreställningar samt sociala praktiker. Till följd av detta menar Hirdman att även biologin kan påverkas eller ändras (ibid.).

3.1.1 Genussystem och genuskontrakt

Genussystem och *genuskontrakt* är begrepp inom genusvetenskaplig forskning (Hirdman 1988). Genussystem används för att understryka och problematisera de systematiserande dragen av genus och förstås som en dynamisk struktur eller system, som ett nätverk av processer, fenomen, föreställningar och förväntningar. Dessa skapar i sin tur mönstereffekter och regelbundenheter genom dess interrelation. Genussystemet kan således sägas vara en

ordningsstruktur av kön, vilken är grundläggande för andra sociala ordningar, såsom de ekonomiska och politiska ordningarna (ibid.).

Det finns två principer för genussystemet: *dikotomin*, det vill säga isärhållandet, mellan manligt och kvinnligt, och *hierarkin* där mannen utgör normen (Hirdman 1988). Isärhållandet mellan manligt och kvinnligt strukturerar sysslor, platser och egenskaper och dess grunduttryck finns i föreställningar om det manliga och kvinnliga. Genom att isärhållandet mellan manligt och kvinnligt efterlevs legitimeras den manliga normen och blir således ett maktskapande.

Vidare menar Hirdman (1988) att det i varje samhälle finns ett *kontrakt* mellan könen, ett så kallat *genuskontrakt*. Dessa kontrakt är osynliga, flexibla och påverkas av historiska och samhälleliga förhållanden, men upprätthåller ofta den manliga normen. Genuskontrakten innefattar konkreta föreställningar om hur män och kvinnor ska vara. Det kan handla om föreställningar kring män och kvinnors arbeten, kläder, språkbruk, utseende och så vidare. Via genuskontrakten upprätthålls och reproduceras genussystemet (ibid.).

3.1.2 Dikotomi och motsatspar

Uppdelningen av dikotomier, det vill säga motsatspar såsom man-kvinna, natur-kultur och så vidare, är ett sätt för människor att genom språket förstå omvärlden (Mattsson 2021).

Motsatsparen upprätthålls genom att tabun skapas kring mellanting och genom att befinna sig mellan två kategorier i ett dikotomt par rubbas strukturen och grunden. Således förstärks betydelsen av att exempelvis vara man eller kvinna, homo- eller heterosexuell. Kategorierna kan ses som dikotoma och hierarkiska, och att de skapas samt upprätthålls genom skillnad och ojämlikheter. I förståelsen och konstruktionen av kvinnligt och manligt används motsatspar som kan anses vara relaterade till kön. Genusforskaren och antropologen Lena Gemzöe har gjort en uppställning av olika sådana motsatspar (2005, se Mattsson 2021). Exempel på motsatspar förknippat med kön är: förnuft-känsla, intellekt-kropp, aktiv-passiv, subjekt-objekt, oberoende-beroende. Där det första ordet förknippas med maskulinitet, medan det sistnämnda förknippas med femininitet (ibid.).

3.2 Queerteori

Queerteori har sitt ursprung i Hbtq+-aktivism och har utvecklats till en teoritradition inom den akademiska världen (Ambjörnsson 2016). Syftet med queerteorin var att skapa en nyanserad och problematiserande diskussion om samhälle, identitet, sexualitet och utanförskap genom att fokusera på hur normer uppstår, upprätthålls och ifrågasätts. Det handlar således om ett fokus på att kritisera det normala snarare än att fokusera på det avvikande och samtidigt undersöka hur, exempelvis, sexualitet organiseras, regleras och upplevs (ibid.).

Teorin har grund i poststrukturalistiska tankegångar som innebär att betydelse skapas i relation till något annat (Ambjörnsson 2016). Alltså att betydelsen av, exempelvis, ett ord först kan förstås i relation till ett annat ord. Betydelse är således beroende av skillnad och har därmed en relativ karaktär. Betydelse förstås även genom uppskjutning, det vill säga att så länge betydelsen av ett ord hittas i relationen till vad det inte är, så kommer vi alltid söka innebörden i andra ord. På grund av detta ses språket som något instabilt och samtidigt svårt att fastställa (ibid.).

Michel Foucault, som är en betydande teoretiker inom queerteorin, belyser hur klassificering och kategorisering, det vill säga hur vi genom språket benämner varandra, påverkar hur vi identifierar oss och hur vi ser oss själva samt verkligheten (Ambjörnsson 2016). Ett exempel på detta är att man historiskt inte benämnt personer med samkönade sexuella relationer som något särskilt. Dessa personer fick genom en mänskligt skapad benämning, homosexuell, en identitet och kategoriserades efter utförandet av handlingar. Genom klassificering kom människor att betraktas som mer eller mindre önskvärda i relation till varandra, det vill säga en normaliseringsprocess av att sortera in människor som normala och onormala, bra och dåliga. Genom normaliseringsprocessen kom också en ny möjlighet till maktutövning och kontroll av samhällsmedborgare, vilket kan leda till att människor följer normer i rädslan för att inte passa in (ibid.).

Normalisering och makt är en utgångspunkt i queerteorin (Ambjörnsson 2016). Makt finns överallt, i varje möte och i alla interaktioner mellan människor och är ständigt närvarande. Maktutövning kan yttra sig i form av att din läkare gör antagandet att du är heterosexuell och förutsätter att du lever med någon av det motsatta könet, eller genom att din handläggare hos

socialtjänsten, trots att du uttryckt att din könsidentitet inte stämmer överens med det folkbokförda könet, väljer att använda pronomen i enlighet med födelsekönet.

I vår studie kan queerteorin bidra med en förståelse för hur normer kommer till uttryck inom socialtjänstens praktik, samt hur dessa normer upprätthålls och reproduceras. Vidare kan teorin ge förståelse för hur dessa praktiker, med medförande normer, kan agera exkluderande för transpersoner, men även för flickor och pojkar som inte agerar i enlighet med könade förväntningar.

3.3 Kritisk reflektion kring teorival

Hirdmans teori om genussystemet har fått kritik för att vara statisk med begränsat utrymme för förändring av systemet (Mattsson 2021). Kön lyfts som en isolerad kategori vilket kan underminera dynamiken och komplexiteten av relationen mellan kön och andra kategorier, såsom sexualitet, etnicitet och klass. Hur exempelvis svarta män kan förstås i relation till manligheten som norm, eller hur femininitet förhåller sig arbetarklasskvinnor respektive medelklasskvinnor inkluderas inte inom ramen för genussystemet. Teorin kan således sakna det intersektionella perspektivet om hur maktstrukturer samspelar (ibid.).

Trots den kritik som genussystemet har fått ser vi att teorin är av relevans för vår studie. Eftersom vi enbart har fokus på kön som maktstruktur är det intersektionella perspektivet inte aktuellt i förhållande till vår studies syfte och frågeställningar. Hirdmans (1988) teori om genussystemet och genuskontraktet har varit en tillgång för uppsatsen för att få en förståelse för hur skillnader görs och reproduceras mellan flickor och pojkar i socialtjänstens arbete, samt i synliggörandet av socialsekreterarnas könade praktik.

Queerteorin har i sin tur varit föremål för kritik i form av att den kan upplevas diffus och abstrakt (Ambjörnsson 2016). Ambjörnsson förklarar att detta kan bero på att de tongivande queerforskarna har sin utgångspunkt i litteraturvetenskap och filosofi, men också på grund av de poststrukturalistiska tankegångarna som teorin vilar på (ibid.). Queerteorin har vi använt som en central utgångspunkt i form av in ta ett fokus på att synliggöra könade normer och hur dessa kommer till uttryck inom socialtjänsten. Trots den kritik som riktats mot teorin har vi genom det queerteoretiska perspektivet kunnat identifiera mönster i socialsekreterarnas arbete

4. Metod och metodologiska överväganden

4.1 Insamling av tidigare forskning

För insamling av den tidigare forskningen har Göteborgs universitetsbiblioteks sökmotor Supersök använts. Sökorden som användes var ”kön”, ”socialtjänst”, ”socialt arbete”, ”insatser”, ”könsidentitet”, ”HBTQ”, ”utsatthet”. För att möjliggöra ett större antal träffar har vi sökt på både svenska och engelska ord som vi har kombinerat på olika sätt. Orden som står ovan har således även använts i sökningen, fast på engelska.

4.2 Val av metod – fördelar och begränsningar

Studiens syfte är att få kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnvården. För att besvara studiens syfte och frågeställningar har vi använt oss av kvalitativ forskningsmetod och semistrukturerade intervjuer. Den centrala utgångspunkten för kvalitativ forskningsmetod är att på djupet undersöka ett ämne eller fenomen med målet att få en djupare förståelse för individers upplevelser (Jacobsen 2012). Vår studie intresserar sig av socialsekreterares egna berättelser av hur kön, könsuttryck och könsidentitet kan beaktas i deras arbete, vilket gör den kvalitativa forskningsmetoden ytterst relevant. Vi har genomfört fem intervjuer med kvinnliga socialsekreterare från olika kommuner i Sverige. Intervjuer valdes utifrån att intervjudeltagarna ges stor frihet i att utforma sina svar och möjligheten att reflektera kring frågorna (Bryman 2018). Det gav oss i sin tur en tydlig uppfattning av deras tankar och åsikter (jfr *ibid.*). Intervjuerna var semistrukturerade, vilket innebär att en frågeguide (bilaga 1) förberedes utifrån studiens syfte och frågeställningar, med teman och tillhörande frågor. Att genomföra semistrukturerade intervjuer möjliggjorde en flexibilitet för den av oss som intervjuade, då vi kunde fråga något från guiden där vi upplevde att vi hade behov av att fördjupa frågor eller resonemanget från deltagarna (jfr *ibid.*). Vi uppfattar att det var särskilt viktigt för att kunna anpassa frågorna efter varje intervjudeltagare. Det gjorde det möjligt för oss att fånga upp det socialsekreterarna själva upplevde som viktigt och relevant.

Sammanfattningsvis är målet med metodvalet att det ska bidra med detaljerade svar från de som har intervjuats och en fördjupad förståelse för deras perspektiv på och tankar om hur kön, könsidentitet och könsuttryck beaktas vid bedömning av behov av insatser och val av insatser i den sociala barnvården. Det kan i sin tur skapa ett underlag som är analyserbart och som går att dra slutsatser ifrån. Samtidigt har metoden sina begränsningar. En risk med att genomföra intervjuer är den så kallade *intervjuareffekten*, vilket innebär att intervjuaren kan påverka vilka svar som ges från intervjupersonen (Jacobsen 2012). Det kan handla om att den som intervjuas läser av intervjuarens kroppsspråk och tonläge, varpå svaren anpassas (ibid.). För att minimera risken för intervjuareffekten har vi försökt hålla ett neutralt förhållningssätt i kroppsspråk och i relation till frågorna. Vi har även använt oss av öppna frågor, för att få fram spontana beskrivningar och mer fullständiga svar från deltagarna (Kvale & Brinkmann 2009). Vi har även låtit de intervjuade tolka frågorna på sitt eget sätt, för att minimera att vi styr deras svar.

4.3 Urvalsprocess

Studiens syfte är att få kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnvården. För att besvara syftet och frågeställningarna har vi tillämpat ett målstyrt urval, vilket resulterade i intervjuer med fem kvinnliga socialsekreterare som arbetar på enheten för barn och unga i olika kommuner (jfr Bryman 2018). Att vi enbart intervjuat kvinnliga socialsekreterare är inget aktivt val, utan en slump.

För att komma i kontakt med potentiella deltagare har vi kontaktat enhetschefer via mejl och telefon vid olika socialkontor runt om i Sverige, med information om vår studie. Vi fick inget svar från dessa, vilket gjorde att vi fick nå ut till socialsekreterare på andra sätt. Kontakt med intervjuperson 3 fick vi genom Facebook-gruppen 'Socionomer', där vi skrev ett inlägg om vår studie och att vi sökte intervjudeltagare. Vidare har vi genom egna kontakter fått tag i resterande intervjudeltagare, detta genom att dela information om vår studie med kollegor och anhöriga. Vi använde oss således även av ett snöbollsurval, vilket innebär att informationen om vår studie förts vidare till relevanta personer för vårt urval (Bryman 2018).

4.4 Genomförande av datainsamling

Intervjuerna genomfördes digitalt, under socialsekreterarnas arbetstid och hölls individuellt för att möjliggöra öppna och individualiserade svar (Jacobsen 2012). För att skapa ett tryggt och tillåtande samtalsklimat informerade vi intervjudeltagarna om att fokus i studien är på subjektiva upplevelser, och inte på vad som kan vara "rätt" och "fel". Detta upplevde vi skapade en öppen och trygg stämning, vilket var en grundläggande förutsättning för intervjuerna och undersökningen. Vi såg detta även som gynnande för vår studie då vi uppmärksammade att det fanns en försiktighet hos socialsekreterarna i att prata om kön, könsidentitet och könsuttryck i relation till deras arbete.

Intervjuerna ljudinspelades samtidigt som anteckningar togs för relevanta passager och citat för att redan under intervjun kunna identifiera relevanta teman. Frågeguiden (bilaga 1) användes för att säkerställa att viktiga teman togs upp och att deltagarna fick samma frågor ställda till sig. Vidare gjordes en utvärdering av frågeguiden efter genomförandet av den andra intervjun. Utvärderingen ledde till att frågeguiden justerades i syfte att fördjupa intervjuerna i enlighet med studiens syfte och frågeställningar. Vi uppmärksammade att det skedde flertalet upprepningar i frågeguiden och att det skapades en förvirring hos intervjudeltagarna. Således omformulerades frågor för att skapa tydlighet, samtidigt som vi lade till frågor som vi upplevde att vi saknade för att besvara syftet. Vid behov av fördjupning eller förtydligande av svaren ställdes följdfrågor till intervjudeltagarna under intervjuns gång. Genomförandet av intervjuerna tog 35–60 minuter.

4.5 Bearbetning av empirin

Alla fem intervjuer har transkriberats manuellt genom att vi noga har lyssnat igenom det inspelade materialet flertalet gånger för att säkerställa att vi inte missat relevant information. Vidare har det inspelade materialet försvarats i en app, "röstmemon", och därefter har vi överfört filerna till en lösenskyddad dator där enbart vi kan koden. Detta är viktigt utifrån att intervjudeltagarna ska hållas anonyma och därmed krävs det en säker förvaring av det inspelade materialet (Bryman 2018).

I användning av citat har vissa förkortningar och ord som uteslutits ur citat markerats med "(...)" för att korta citatet alternativt för att utesluta att känsliga uppgifter redovisas i

uppsatsen. Vidare har citat redigerats för att göra det meningsfullt då intervjudeltagarna givit en grammatiskt okorrekt mening (jfr Bryman 2018). Känsliga uppgifter, såsom deras arbetsplatser, geografiska platser och arbetsroller, har tagits bort för att minimera identifikation av deltagare samt klienter.

4.6 Analysmetod

För att analysera empirin har tematisk analys tillämpats. Tematisk analys är en form av metod inom kvalitativ forskning där forskaren identifierar, analyserar och tolkar meningsmönster i kvalitativ data (Clarke & Braun 2016). Det vill säga att fokuset riktas åt det som sägs eller beskrivs att i sin tur identifiera teman som är återkommande (Bryman 2018). För att kunna identifiera, analysera och tolka materialet krävs det att man kodar och tematiserar den kvalitativ data. Koder innebär gemensamma byggstenar för teman eller meningsmönster (Clarke & Braun 2016). Syftet med att använda sig av en tematisk analys är att sammanfatta innehållet, men också för att identifiera samt tolka centrala egenskaper i materialet i utgångspunkt av syfte och frågeställningar (ibid.). Fördelen med en tematisk analys är att metoden är väldigt flexibel när de kommer till exempelvis urvalsstorlek och datainsamlingsmetod. Metoden används vidare för att skapa en förståelse för socialsekreterarnas upplevelser och erfarenheter, men kan även användas inom ett kritiskt ramverk för att identifiera mönster inom personlig eller social mening (ibid.). Detta är relevant för vår studie då vi är intresserade av att identifiera mönster i socialsekreterarnas arbete i relation till normer om kön.

Då vi kunde identifiera en rad olika koder har vi uteslutit vissa för att främst fokusera på de mest centrala och gemensamma koderna för att sedan skapa teman utifrån dem. Vi har utifrån empirin identifierat två teman vilka är; *Idealet om könsblindhet* och *normkritik som ideal*. Under temat 'ideal om könsblindhet' har vi identifierat koderna *könsblindhet som normativt ideal*, *fina flickor (agerar inte ut)* och *ADHD-killar, killvåldsutsatthet* och *insatsers könade utformning*. Koderna *normen om normkritik*, *sårbarhetsprincipen* och *transungdomar* och *den biologiska kroppens betydelse* ingår under temat 'normkritik som ideal'.

Koderna har vi tolkat och diskuterat för att i sin tur komma fram till relevanta teman för vår analys. Dels för att svara på studiens syfte och frågeställningar, dels för att lyfta det innehåll

som kan tolkas viktigt för socialsekreterarna (Bryman 2018; Rennstam & Wästerfors 2015). Genom tillämpning av tematisk analysmetod möjliggörs ett synliggörande av mönster i socialsekreterarnas berättelser, vilka kan relateras och tolkas genom den teoretiska utgångspunkten, det vill säga genusvetenskapligt perspektiv och begrepp samt queerteori.

4.7 Studiens tillförlitlighet

Vid bedömning av en studies kvalitet används ofta kriterierna validitet och reliabilitet (Bryman 2018). Då mätning inte är det centrala för kvalitativa studier förespråkar Bryman i stället en tillämpning av *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjligheten att styrka och konfirmera*. Det är därmed dessa delkriterier vi har valt att utgå ifrån i vår studie.

Begreppet *trovärdighet* är en motsvarighet till intern validitet, vilket innebär att det kan finnas flera olika beskrivningar av den sociala verkligheten (Bryman 2018). När det finns flera olika beskrivningar av en social verklighet är det tillförlitligheten i studiens framställning som avgör hur den bedöms av andra (ibid.). Genom att noggrant redogöra för vårt tillvägagångssätt vid genomförandet av undersökningen och för processen för att uppnå studiens resultat ämnar vi ge transparens och tydlighet (jfr ibid.). Vid intervjuerna tillfrågades intervjudeltagarna om vi hade förstått deras svar korrekt och om de hade något som de ville tillägga eller justera. Detta möjliggjorde en samförståelse samt agerade som en bekräftelse av att vi förstått den information som framkommit, vilket Bryman (2018) lyfter som grundläggande för *trovärdigheten*.

Överförbarhet anses som motsvarande till kriteriet extern validitet vilket, tillskillnad från den kvantitativa forskningens fokus på bredd, handlar om att forskaren fokuserar på att komma ämnet för studien på djupet och uppmärksamma det specifika i sammanhanget (Bryman 2018). Detaljerade och djupa beskrivningar eftersträvas i kvalitativ forskning och kan stödja bedömningen av hur väl resultaten är överförbara till en annan miljö (ibid.). En utmaning med studiens resultat är den specifika miljö och personer som är i fokus, det vill säga socialsekreterare inom socialtjänsten som arbetar med utredningar för barn och unga. Därmed kan det vara svårt att direkt överföra studiens resultat till en bredare population. Genom att ge detaljerade beskrivningar, så kallade *thick descriptions* (Bryman 2018), kan läsarna avgöra i vilken mån resultaten är relevanta för deras egna sammanhang.

Pålitlighet är en motsvarighet till reliabilitet i kvantitativ forskning och innebär att forskningens alla delar ska granskas ordentligt för att den ska antas tillförlitlig (Bryman 2018). I sin tur ska forskningen granskas av andra för att bedöma kvaliteten i studien och relevansen av teoretiska slutsatser för att uppnå en pålitlig och tillförlitlig studie (ibid.). Under vårt skrivande av denna studie har vi haft regelbundna möten tillsammans med vår handledare. Vi har således fått synpunkter på studiens genomförande och innehåll under samtliga delar av processen. Vidare har vi deltagit vid ett opponeringsseminarium där vi fått synpunkter från andra studenter, som vi har förhållit oss efter.

Möjlighet att styrka och konfirmera handlar om att studiens utförande och resultat ska vara fria från personliga värderingar (Bryman 2018). Det ska tydligt framgå i studien att forskarna agerar i en god tro (ibid.). För att minimera risken att styra intervjudeltagarna och deras svar uppmanade vi dem vid intervjutillfället att besvara frågorna utifrån deras egna upplevelser och erfarenheter i stället för att styras av vad som anses ”rätt och fel”. Vi upplevde att det gav ett gott samtalsklimat och ett djup i den information som vi gavs.

Då vi båda har utfört praktik och arbetar inom socialtjänsten har vi direkta erfarenheter och upplevelser av hur arbetsgivare och kollegor förhåller sig till kön och hur diskussioner förs. Detta genom både organisatoriska riktlinjer och vardagliga samtal mellan kollegor. För att undvika att bli styrda av våra egna åsikter och ståndpunkter har vi haft löpande diskussioner kring vår förförståelse. Vidare har vi valt att intervjua socialsekreterare inom ett annat verksamhetsområde än de vi själva jobbar inom.

4.8 Forskningsetiska överväganden

Vetenskapsrådets (2024) fyra etiska krav har beaktats under studiens gång. De fyra kraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Innan genomförandet av intervjuerna skickades ett informationsbrev (bilaga 2) till samtliga intervjudeltagare med information om studiens tema, att de som deltar kommer att vara helt anonyma, materialet kommer enbart användas för denna uppsats och i inget annat syfte. Vid intervjutillfället gavs denna information även muntligen för att säkerställa att alla tagit del av den. Vidare fick de möjligheten att ge samtycke återigen och vi tydliggjorde att de kan återta sitt samtycke till deltagande fram till inlämningsdatum för färdigställd uppsats.

I informationsbrevet (bilaga 2) fattades beslutet att inte ha full transparens kring studiens teoretiska utgångspunkt. Valet gjordes med grund i att vi såg en risk för intervjupersonerna att inte prata fritt kring temat. Detta med hänsyn till att socialsekreterare är representanter för sin organisation och kommun, vilket kan innebära förskönade svar på frågorna (Jacobsen 2012). Vidare kan fullständig information leda till att studiens reliabilitet utmanas (ibid.). För att säkerställa att deltagarna förstått vad studien undersöker och att samtycke uppfylls har vi gett information om studiens forskningsområde, huvudsyfte och hur resultaten ska användas (Jacobsen 2012; Vetenskapsrådet 2024).

I Vetenskapsrådets rapport (2024) framgår att ställning behöver tas till eventuella beroendeförhållanden mellan deltagare och forskare. Detta för att minimera risker för att samtycket upplevs som påtvingat (ibid.). Till en början var det tänkta urvalet socialsekreterare som arbetar på enheten för barn och unga i våra hemstäder. Utifrån att vi båda arbetar inom socialtjänsten i dessa kommuner hade det kunnat innebära en risk för att samtycket hade upplevts som påtvingat, eftersom vi betraktas som kollegor inom respektive socialförvaltning. För att minimera risken att intervjua socialsekreterare vi kan tänkas samverka med inom vårt arbete valdes intervjudeltagande från andra kommuner.

Deltagarnas personuppgifter såsom namn, ljudinspelningar eller andra uppgifter som kan leda till identifiering av personen ska hanteras utefter dataskyddsförordningen (Vetenskapsrådet 2024). Deltagarna, deras arbetsplats och ort har därmed anonymiserats eller tagits bort från texten. Vidare har enbart vi tagit del av inspelningar och transkriberingar av intervjuerna, vilka raderas vid godkänd examination. För att se till att ingen obehörig kan ta del av socialsekreterarnas personuppgifter, såsom namn och röstinspelning, har vi använt oss av våra telefoner via appen "röstmemon" och därefter laddat över ljudfilerna till våra lösenordsskyddade datorer. Därefter har ljudfilerna raderats från telefonerna. Vidare har intervjudeltagarna tagit del av information kring hur deras personuppgifter hanterats via informationsbrevet, men även vid intervjutillfällena.

4.9 Arbetsfördelning

Uppsatsens alla delar har skrivits gemensamt och bearbetats med en jämlik arbetsfördelning. Vi har arbetat tillsammans via Zoom och på plats. Enskilt arbete har förekommit och då i

samförstånd med varandra kring fördelningen. Detta har möjliggjort en effektivisering av tiden då vi inte har haft möjlighet att arbeta tillsammans. Vidare har vi tillsammans bearbetat de delar av texten som skrivits enskilt. Intervjuer har genomförts gemensamt, där vi turats om i rollerna av att vara den som intervjuar och den som antecknat samt ställt följdfrågor. Transkriberingarna delades upp och gjordes enskilt, men genomgåtts tillsammans. Genom lika delaktighet och jämlik fördelning av arbetet gavs möjligheten för oss att fånga upp något som den andra missade under samtliga delar av studieprocessen. Detta ser vi har gynnat uppsatsens samtliga delar.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras resultaten från intervjuerna med en analys utifrån ett genusvetenskapligt och queerteoretiskt perspektiv. Vi har identifierat två huvudteman ur empirin vilka är *idealet om könsblindhet* och *normkritik som ideal*.

5.1 Att beakta kön eller att inte beakta kön?

I empirin ser vi en stark norm om könsblindhet som vi kan gissa oss till har funnits länge. Normen innefattar att man utifrån ett rättssäkerhets- och jämlikhetssyfte inte beaktar kön, utan att fokus är på individuella bedömningar. Samtidigt kan vi genom empirin se att denna norm inte efterlevs och upprätthålls i praktiken genom att det sker flertal könade klientkategoriseringar som präglar bedömningar av behov och insatser. Normen om könsblindhet samt de motsättningar vi hittat i vår empiri kommer att presenteras i detta avsnitt.

5.1.1 "Individuella bedömningar": Könsblindhet som normativ ideal

Gemensamt för samtliga socialsekreterare är att kön generellt inte bör beaktas under ärendeprocessen. Att kön inte beaktas menar socialsekreterarna har grund i att det görs individuella bedömningar utifrån individens unika behov.

Det reflekteras inte per automatik kring könet (...) på ett generellt plan eftersom vi alltid ska titta på individen. Så, nej det görs inte, det gör inte jag. Nu läser jag mycket av andras utredningar och det är ingenting som jag ser att andra gör heller.

IP 4

Intervjuperson 4 berättar att kön inte är en aspekt som reflekteras kring i arbetet, utan hänvisar till att det görs individuella bedömningar. De individuella bedömningarna utesluter en beaktning av kön och visar på hur idealet om könsblindhet framträder. Vidare ser vi i empirin att samma syn finns kring insatser. Intervjuperson 1 berättar: "flickor och pojkar har samma katalog av stödinsatser, men att de anpassas utifrån individens behov". Individens behov blir även här lyft som grunden till vilken utformning den aktuella stödinsatsen får för det enskilda barnet eller ungdomen. Fokuset på individuella bedömningar och behov görs, i vår tolkning av empirin, i ett rättssäkerhets- och jämlikhetssyfte. Genom att identifiera individens enskilda behov och se till att insatser anpassas efter dessa uppnås rättssäkerhet. Att beakta kön kan

således tolkas som en grund till rättsosäkerhet och ojämlikhet. Samtidigt kan vi se att individuella anpassningar av insatser färgas av traditionella normer och förväntningar om kön.

Trots socialsekreterarnas ideal om könsblindhet visar Östberg (2010) hur socialtjänstens bedömningar inte är könsneutrala, vilket påverkar val av insatser som beviljas. Samtidigt som det finns ett ideal om könsblindhet beskriver intervjuperson 1 att kön uttalat kan ha en betydelse vid bedömningar om behov och val av insatser.

(...), även om vi ska utreda behovet eller den oro som förekommer, så ställer vi frågorna och vi styr ju utredningsförfarandet så jag tror absolut att det kan spegla sig att vi med våra förutfattade meningar och normer kanske tenderar att ställa vissa typer av frågor och utlämnar andra typer av frågor beroende på vem vi möter. Så att det är den mänskliga faktorn, men inte att det är uttalat, eller det ska ju inte vara så och kön är inget vi uttalat tar hänsyn till men det sker säkert undermedvetet i viss utsträckning. IP 1

Det vi valt att benämna som könsblindhet som ett ideal blir här tydligt. Idealet är att kön inte ska beaktas, men att kön undermedvetet kan beaktas i den enskilda socialsekreterarens arbete. Samtidigt finns en medvetenhet om att normer och föreställningar om kön har en underliggande betydelse i hur socialsekreterarna väljer att styra och genomföra sitt arbete.

Att normer om kön genomsyrar socialsekreterarnas arbete går att förstå utifrån det system som genus utgör, vilket består av ett nätverk med processer och föreställningar. Dessa processer och föreställningar kan vara mer eller mindre synliga inom socialtjänstens arbete, där samhälleliga och historiska förhållanden undermedvetet påverkar socialsekreterarna. Den låga normmedvetenheten hos socialsekreterarna kan tyda på den osynlighet genuskontraktet kan ha, vilket upprätthålls via idealet om könsblindhet.

Vidare visar empirin att normen om könsblindhet inte efterlevs i socialsekreterarnas arbete och att normer om kön präglar hela ärendeprocessen, vilket vi redogör för i kommande avsnitt.

5.1.2 Fina flickor (agerar inte ut) och ADHD-killar

Många av socialsekreterarna beskriver att flickor har lättare för att visa sina känslor och att prata om dem i jämförelse med killar. De förklarar det genom att flickor blir uppfostrade med

att det är okej att visa sina känslor. Samtidigt belyser de att det inte är accepterat att flickor agera ut sina känslor. I vår tolkning förstår vi detta som att socialsekreterarna menar att samhällseliga normer och förväntningar om hur flickor bör vara och agera, kan leda till att flickor vänder känslorna inåt och att flickor oftare än pojkar har självskaðebeteenden. Att passa inom ramen för vad som är accepterat för flickor beskriver intervjuperson 3 som att vara *fina flickan*.

Flickor har mer i sin uppväxt att man ska vara känslösam (...), men att man också ska vara fina flickan, du ska inte agera ut. Om du mår väldigt dåligt så får du inte uttrycka det på de sätt som är okej för killar att göra. Då blir det ofta deras utväg att skada sig själva för att undkomma sina känslor. IP 3

Fina flickan blir en kategori för att beskriva ett godkänt riskbeteende vilket är förknippat med flickor och femininitet. När flickor mår dåligt eller befinner sig i en svår situation blir det normativa beteendet för att uttrycka sin utsatthet att vara känslösam och utveckla ett självskaðebeteende. Det går att förstå genom den könsstereotypa socialiseringen som Vogel (2012) menar lär upp flickor att uttrycka sig i godkända feminina former. *Fina flickan* kan således vara ett uttryck för godkänt och feminint riskbeteende, vilket får sin betydelse i relation till maskulint godkända riskbeteenden, det vill säga utagerande. Intervjuperson 2 beskriver normbrottet i flickors riskbeteenden som följande: ”Det mest tydliga är när det är utagerande flickor som både agerar ut fysiskt och verbalt, och tar plats”.

När flickors beteende inte passar in i kategorin *fina flickan* anses de vara avvikande. Det visar den dikotomi, det vill säga det motsatspar som uppstår mellan flicka och pojke. Att ha emotionella svårigheter visar Östberg (2010) är problem som ofta är förknippade med flickor och femininitet. När flickor i stället har ett utagerande beteende och tar plats konstitueras de som maskulina. Kategorin *fina flickan* kan således dels ses som en motsättning till pojkars normativa riskbeteende, dels stå i motsats till beteenden som förknippas med maskulinitet. Detta går i enlighet med Vogels (2012) studie som visar att när flickor inte uttrycker sina känslor i godkända feminina former konstitueras de i stället som maskulina.

Den könade klientkategoriseringen av *fina flickan* kan ge effekter och konsekvenser på utredningsförfarandet. När flickor agerar enligt normen beskriver intervjuperson 3 att det är lättare att komma åt utsattheten, då flickor har socialiserats till att samtala om sin egen

situation. Samtidigt beskriver intervjuperson 4 att ingripandet och synliggörandet av flickornas problem kan ske alltför sent.

Jag säger alltid att det är jättemycket svårare att jobba med tjejer än med killar. För i den åldern, när vi pratar tonår, så är tjejer, de utvecklas snabbare eller har kommit längre i utvecklingen, de har helt ofta varit väldigt mycket mer illa också. (...) de tjejer man möter är oftast mycket mer skadade än killar liksom. (...) de har en helt annan förmåga i den åldern när vi pratar 14, 15, 16 så är tjejer oftast mycket mer, de har helt andra förmågor till att vara manipulativa egentligen tror jag, för att man har större förmåga till det sociala spelet. Det tar mycket längre tid att liksom greppa en ung tjejs problematik. IP 4

Intervjuperson 4 uttrycker att det är svårt att arbeta med flickor vars utsatthet inte blivit upptäckt i tid. Det går att tolka som att så länge flickor följer normen, det vill säga vänder sina känslor inåt och självskadar, finns en risk för att flickorna inte uppmärksammas och får den hjälp de behöver. När flickor väl bryter mot normen och agerar ut sina känslor har problemen blivit mycket stora. Den könade klientkonstruktionen av den *fina flickan* kan således resultera i att ingripanden sker alltför sent. Samtidigt upplevs tonårstjejens problematik vara svårbedömd, vilket i sin tur kan göra det svårt att sätta in adekvata insatser.

I empirin har vi hittat en ytterligare en könad kategorisering utifrån maskulinitetsnormer, vilket är *ADHD-killar*. Kategoriseringen är starkt förknippat med att pojkar blir uppfostrade i att det finns en svaghet i att visa sina känslor och att det är mer accepterat att agera ut sina känslor. Intervjuperson 4 benämner pojkar med utagerande beteende som *ADHD-killar*.

Om jag tittar på de åren jag har jobbat så har det normbrytande beteendet hos pojkar handlat om alkohol, droger, aggressivitet, man är ute och slåss, man är kriminell, man alltså, den identiteten, (...) ah men ADHD-killar liksom, den klichén. Det har varit den typiska pojken eller ungdomen man möter i socialtjänsten när det gäller killar. IP 4

Kategorin *ADHD-killar* innefattar en norm om pojkars riskbeteenden, det vill säga utagerande i form av aggressivitet, droger, alkohol och slagsmål. Att utagerande beteenden är normen för pojkar och killar går att koppla till maskulinitetsnormer. Samtidigt kan acceptansen av detta beteende gå att förstå genom stereotypa föreställningar om killar. Vidare samstämmer det

med Vogels (2012) studie, som visar att det utagerade riskbeteendet är mer accepterat och tillåtet utifrån maskulina normer och att pojkar därmed tillåts att uttrycka ett aggressivt beteende. När pojkar däremot visar sig känsllosamma och samtalar om sina känslor sker ett normbrott. En av socialsekreterarna beskriver en känsla av fascination och förvåning när pojkar med utagerande riskbeteende pratar om sina känslor. Killar som pratar om sina känslor konstrueras som avvikande i socialsekreterarens berättelse eftersom det bryter mot den maskulina normen. Samtidigt ställs det i motsättning till riskbeteenden i godkända maskulina former, det vill säga *ADHD-killar*.

Den könade klientkategoriseringen *ADHD-killar* bidrar till att normativa tankar och förväntningar om maskulinitet upprätthålls genom att det utagerande och aggressiva beteendet normaliseras. Genom att reproducera normen kan konsekvenser genereras för pojkarna, såsom att känna skam i att prata om sin utsatthet. Vidare kan det leda till ett osynliggörande av pojkars utsatthet och problematik såsom psykisk ohälsa, vilket i sin tur kan tänkas ge mer allvarliga konsekvenser. Samtidigt kan förväntningar angående riskbeteendet tänkas påverka hur utformningen av insatser görs. Flera socialsekreterare menar att pojkar oftast är i behov av praktiska insatser, i stället för samtalsstöd. Frågan är om grunden till utformningen är i ett verkligt behov, eller om det underbyggs av stereotypa antaganden kring pojkar och maskulinitet.

Fina flickan och *ADHD-killen* kan ses som ett dikotomt motsatspar. Det normativa riskbeteendet hos flickor är inåtvänt, medan pojkars normativa riskbeteende är utagerande. Det godkända feminina beteendet är kopplat till förmågan att samtala om sina känslor och att rikta sina känslor mot de själva i form av självskadebeteenden. Det godkända maskulina beteendet är i sin tur förknippat med aggressivitet, droger och våld. Flickorna konstrueras som passiva och som bärare av sina problem, medan pojkarna konstrueras som mer aktiva i sin utsatthet. Genom att göra åtskillnad mellan flickors och pojkars godkända könade beteenden, vilka är förankrade i normer om femininitet respektive maskulinitet, hålls könen isär. De könade klientkategoriseringarna kan således ses som en process som strukturerar egenskaper hos flickor och pojkar, vilket i sin tur reproducerar rådande förväntningar och föreställningar tillhörande genussystemet.

Samtidigt kan vi se att det skapas en förvirring och svårigheter för socialsekreterarna när flickors och pojkars beteenden yttrar sig i motsättning till de könade förväntningarna och

normerna. När flickor är utagerande och när pojkar visar sig känslösamma kan strukturen i motsatsparet *fina flickan – ADHD-killen* riskeras att rubbas. Förvirringen kan tänkas uppstå då förståelsen och konstruktionen av kvinnligt och manligt utmanas. Samtidigt kan svårigheter i arbetet uppstå då insatser inte möter upp behovet hos de barn och unga som inte följer det förväntade könade beteendet, vilket vi presenterar mer ingående i avsnitt 5.1.4 *insatsers könade utformning: samtal för flickor och aktiviteter för pojkar*.

5.1.3 "Killvåldsutsatthet": sexuell utsatthet hos pojkar osynliggörs

Som tidigare konstaterat är utagerande beteenden såsom aggressivitet och slagsmål ett godkänt maskulint riskbeteende för killar. Våld ses således som ett " normalt " beteende hos killar när det yttrar sig utåt. När pojken i stället är utsatt för våld i nära relation eller sexuellt våld, finns det en risk att våldsutsattheten inte uppmärksammas av socialsekreterare.

Jag tror att vi tenderar att missa pojkars eventuella utsatthet kopplat till kroppen för att, jag tror inte vi frågar på det sättet om man varit utsatt för något typ av övergrepp eller så. IP1

Intervjuperson 1 beskriver att frågor om våldsutsatthet kopplat till kroppen, det vill säga sexuellt våld, inte alltid ställs till killar. De frågor som ställs handlar snarare om våld mellan jämnåriga och i gängmiljö, vilket intervjuperson 1 beskriver som *killvåldsutsatthet*. Det finns således en norm om våldsutsatthet hos pojkar som är centrerad kring egen delaktighet i våldet som utövare, vilken går i enlighet med den könade klientkategoriseringen *ADHD-killar*. Det kan tänkas finnas en underliggande föreställning hos socialsekreterarna att killar sällan utsätts för sexuellt våld eller övergrepp, vilket i sin tur kan leda till att frågan om våldsutsatthet inte ställs. Östberg (2010) lyfter att killar ofta konstrueras som förövare och handlingskraftiga av socialtjänsten, vilket samstämmer med det resultat vi funnit i vår empiri. Genom att reducera killars utsatthet till *killvåldsutsatthet* riskerar socialsekreterarna reproducera synen om killar som våldsutövare, medan våldsutsatthet hos gruppen osynliggörs.

Flera av socialsekreterarna var samstämmiga i att pojkars utsatthet är svårare att få en bild av, med grund i att killar har svårare att samtala om sin utsatthet. Vi har identifierat en motsättning i socialsekreterarnas berättelser. Å ena sidan har killar svårare att tala om våldsutsatthet, å andra sidan ställs inte alltid frågan om våldsutsatthet till killar av socialsekreterarna. Intervjuperson 1 problematiserar denna motsättning:

Också då svårt tänker jag för en kille om frågan inte kommer, att själva sätta ord på det för att det är sådant stigma kring det. Vi är mycket mer noga med flickor och frågar om man någon gång varit i en destruktiv relation, om man upplevt våld i nära relation.

IP 1

I och med att frågor om våldsutsatthet inte ställs till tonårskillar, kan det leda till svårigheter med att sätta ord på den utsatthet som man upplevt och att våldsutsattheten inte uppmärksammas hos socialtjänsten. Det kan i sin tur leda till konsekvenser såsom att insatser inte blir adekvata. Samtidigt kan könade antaganden om killar i förhållande till våldsutsatthet leda till ojämlika bedömningar inom socialtjänstens arbete.

Vidare kan ålder vara avgörande för om frågor kring våld i nära relation eller sexuella övergrepp ställs. Flera socialsekreterare berättar att de upplever det svårare att samtala om dessa frågor med tonårskillar tillskillnad från yngre pojkar.

Sedan upplever jag att (...) det finns en fas där i tonåren där de blir svårare att prata om känslor, där det blir lite mera skam och speciellt för oss som arbetar på socialtjänsten, vad gör vi med den informationen.

IP3

Ålder blir en avgörande faktor för vilka frågor som ställs och kan tänkas bero på att tonårspojkar betraktas som aktörer och i ett lägre skyddsbehov än yngre pojkar. Samtidigt uppger flera socialsekreterare att tonåringar upplever mer skam kring att prata om sina känslor, vilket kan leda till att det är svårare att samtala om utsattheten. Vidare kan våldsutsatthet hos killar ses vara stigmatiserat då utsattheten kan leda till att de betraktas som mindre maskulina. I stället för att vara handlingskraftiga aktörer ses de som offer, vilket kan kompromissa deras maskulinitet. Idealet om könsblindhet inom socialtjänsten kan således osynliggöra utsatthet som inte är könstypisk för killar, det vill säga sexuell utsatthet. Avsnittet visar hur könade antaganden och föreställningar om.

5.1.4 Insatsers könade utformning: samtal för flickor och aktiviteter för pojkar

Samtliga socialsekreterare anser att barn och unga har tillgång till samma insatskatalog och att ingen skillnad görs mellan könen i vilken insats som beviljas. Barnet eller ungdomens könstillhörighet styr således inte bedömningen av behov av insats och beslut om insats, men att det kan påverka utformningen av insatsen. Intervjuperson 3 säger: ”jag tänker att det (kön)

inte är avgörande för om man ska ha en insats, eller kanske vilken sorts insats, snarare utformning av den”. Att insatsers utformning påverkas av barnets eller ungdomens kön är tydligt i empirin. Insatser såsom kontaktperson och praktiskt stöd visar sig oftare beviljas till pojkar, medan insatser i form av samtalsstöd beviljas till flickor.

Det kan nog vara mer vanligt att man till exempel beviljat en kontaktperson till en pojke där man ser att de behövs extra mycket vuxenstöd. Även om det är två fungerande föräldrar, så behöver man sätta in flera vuxna. Och att det kanske finns större tro på att flickor kommer till ett samtalsstöd i stället och kan liksom vara inne i ett rum, medan pojkar behöver utforma en aktivitet. IP 2

Pojkar anses vara i större behov av stöd som kan utformas kring en aktivitet, medan flickor förväntas kunna få sitt behov tillgodosett genom samtalsstöd. Flickor föreställs kunna vara lugna och prata om sina känslor och beviljas därmed samtalsstöd. Pojkar föreställs vara dåliga på att samtala och i stället ha ett behov av att aktiveras.

Generellt kanske det är svårare för pojkar att sätta ord på en utsatthet och be om hjälp. Medan det kanske är lite mer socialt accepterat för flickor och att det kan generera att man lättare får syn på stödbehov och kan sätta in rätt stöd.

IP 1

I vår tolkning av empirin finns det motstridigheter mellan hur socialsekreterare uppfattar könets betydelse och hur kön beaktas i praktiken. Kön är inget som explicit blir beaktat i beslut om insatser, fokus är snarare på att göra individuella bedömningar och Anpassningar. Samtidigt uppger socialsekreterarna att insatser utformas olika för pojkar och flickor. Vi menar att skillnadsgörandet kan betraktas som ett uttryck för att flickor och pojkar anses ha olika behov och förmågor utifrån dess kön, och att kön implicit beaktas när det kommer till utformning av insats. Stereotypa förväntningar och egenskaper förknippade med maskulinitet och femininitet, det vill säga att pojkar betraktas som aktiva och flickor förväntas vara passiva, färgar insatsernas utformning. I sin tur sker ett isärhållande av könen vilket upprätthåller och reproducerar dikotomin mellan pojkar och flickor, samt de könade klientkategoriseringarna *fina flickan* och *ADHD-killen*. Inom ramen för socialtjänsten blir samtalsstödet en kvinnligt kodad insats, medan aktiviteter utanför hemmet, skola och socialtjänst blir en manligt kodad insats. Detta går att koppla till Hirdmans (1988) teori om

genuskontraktet. Föreställningarna kring hur pojkar och flickor ”ska vara” och uttrycka sin utsatthet leder till en organisering och uppdelning av insatser inom socialtjänsten. Det är i sin tur en praktik vilken reproducerar normer och uppfattningar kring könen.

Normativa och stereotypa föreställningar om kön kan leda till att pojkar och flickor inte ges samma tillgång till insatskatalogen. En anledning till att insatserna blir könade kan vara att flickors respektive pojkars utsatthet betraktas på olika sätt utifrån kön. Ett exempel är att pojkars riskbeteende ofta betraktas som mindre allvarligt, medan flickors utsatthet ses som mer akut.

Man är mycket mer tolerant till killars normbrytande riskbeteende, för det är nog en del av den manliga normativa uppfattningen (...) att killar bråkar och det är inte så farligt och det är tjafsigt och det är tufft och så där. Medan om en flicka befinner sig i samma sammanhang så reagerar man mycket starkare och man bedömer den utsattheten mycket allvarligare. IP 1

Att pojkars riskbeteenden ges större tolerans och att man reagerar på olika sätt när det gäller flickor respektive pojkar med samma riskbeteende samstämmer med studien av Persdotter och Grim (2021), som visar att oron ligger närmare till hands när ärendet rör en flicka än en pojke. Pojkars utsatthet och utagerande beteenden normaliseras således utifrån deras kön.

Eftersom killar har en annan uppväxt där det inte är så mycket känna eller att det är svagt att vara ledsen, så behöver de få utlopp för deras känslor och mående. (..). Ursäkten blir att ”det är bara en kille, killar gör så”. IP3

Intervjuperson 3 belyser att killar socialiseras utifrån maskulinitetsnormer, vilka medför förväntningar på killar att vara starka och inte visa sig sårbara i form av att uttrycka sina känslor. Det utagerande beteendet normaliseras genom att hänvisa till att det är en kille och visar på att socialtjänsten är mer tolerant inför killars riskbeteenden.

Samtliga socialsekreterare har en bild av att barn och unga har samma tillgång till insatser från socialtjänsten, oberoende av kön. Empirin visar däremot att individuella utformningar av insatser kan styras av stereotypa uppfattningar kring kön, vilket kan leda till ojämlik tillgång till adekvata insatser. Resultatet går i enlighet med Persdotter och Grims studie (2021) som visar att det sker en diskriminering inom socialtjänstens arbete genom att socialsekreterare

upprätthåller och skapar könsskillnader eller genom att de bortser från könsskillnaderna. Utifrån socialtjänstens könade praktik riskerar barnen och ungdomarnas behov att missas och i att de i sin tur inte blir tillgodosedda genom att rätt insatser sätts in. Socialsekreterarna har som mål att ingripa med insatser utifrån individuella bedömningar, vilket de menar ska ske utan att beakta kön. Idealet om könsblindhet har syfte att motverka diskriminering mellan könen och främja rättssäkerhet. Samtidigt ser vi i empirin att efterlevandet av denna norm snarare riskerar att reproducera ojämlikhet. Det finns således även en blindhet inför hur normer och föreställningar om kön påverkar socialsekreterares arbete, vilket i sin tur skapar en könad praktik.

5.2 Normkritik som ideal

Från empirin har två övergripande ideal identifierats vilka är; *könsblindhet* och *normkritik*. Som vi tidigare sett är ett ideal inom socialtjänstens arbete *könsblindhet*, som har målet att eftersträva rättssäkerhet och jämlikhet. Samtidigt har vi visat att denna norm inte alltid efterlevs genom bland annat könade insatser, där skillnader mellan flickor och pojkar upprätthålls och reproduceras. Parallellt med könsblindhet som ideal har även ett annat ideal inträtt inom socialtjänsten, vilket är *idealet om normkritik*. Vi kommer i detta avsnitt presentera idealet om normkritik inom socialtjänstens arbete

5.2.1 Normen om normkritik

Vi frågade alla socialsekreterare om de arbetar normkritiskt på deras arbetsplatser och fick olika svar på det. Vidare ser vi i empirin att det finns ett återkommande mönster kring hur normkritik används i socialsekreterarnas arbete. En medvetenhet gällande att tänka normkritiskt var antingen låg hos socialsekreterarna eller reducerat till HBTQ+-personer som de möter i sitt arbete.

Flera av socialsekreterarna berättade att de använder ett könsneutralt språk vid exempelvis frågor om ungdomars eventuella partnerskap i stället för att använda orden flickvän eller pojkvän. Intervjuperson 2 lyfter även att det är av vikt att använda ett könsneutralt språk för att undvika göra antaganden om personens könstillhörighet eller sexuella läggning.

Jag behöver ju först ha koll på vem jag möter och inte göra några antaganden innan jag får dem signalerna. Det handlar om enkla saker som, att formulera meningen ”Hur ser ditt umgänge ut? Hur ser dina fritidsaktiviteter ut?” Så får man kartlägga där, vad är det som framkommer. IP2

Vidare säger intervjuperson 2 att dem inte gör några antaganden kring kön i utredningar eller journalföringar, utan anpassar sig utefter hur barnet själv uttryckt sin könsidentitet i stället för att följa folkbokföringen. Således beaktas kön på ett standardiserat sätt i frågor om partnerskap och i dokumentation av barnets önskade tilltalsnamn. Samtidigt visar empirin att frågor om könsidentitet och pronomen inte är en naturlig del i socialsekreterarnas arbete, utan att det först synliggörs när klienten själv lyfter det eller när det framkommer av orosanmälan.

I många fall är det barnet själva som säger det. Men haft några fall där jag har märkt eller känt av, det här är ett barn som senare kommer att komma ut. Då har jag frågat mycket identitetsfrågor (...), jag har frågat ”vad vill du att jag kallar dig?”. Oftast i de fallen är dem inte redo, utan vill att jag kallar dem det namnet dem blivit tilldelat, men att jag ger dem utrymme för att prata kring det, beroende på ålder, (...) för att visa att det är okej. Även kunna uppmärksamma ifall man blir utsatt hemma eller på andra ställen utifrån det man identifierar sig som. IP3

Vidare uppger flera socialsekreterare att det normkritiska perspektivet är en del av den kollegiala handledningen och metodhandledningen på arbetsplatsen. Intervjuperson 4 berättar att normkritik inte används i det dagliga arbetet utan snarare i handledningssammanhang, trots att de har rätt förutsättningar för att kunna arbeta normkritiskt på en systematisk nivå.

Jag skulle inte säga att vi gör det systematiskt, för det gör vi inte. Det jag kan säga att vi gör, det är att vi pratar väldigt mycket. Vi är en liten arbetsplats och vi vänder och vrider jättemycket på ärendena, så jag hoppas väl att det blir en del av det. (...) Men samtidigt är det ingenting som jag ens pratat med min chef om, så jag har inte efterfrågat det, alltså det är väl en del av problemet kanske. (...) Jag tror vi har förutsättningarna, men det är uppenbarligen ingenting som vi liksom har strålkastaren på. Så jag vet inte. IP4

Vi har uppmärksammat ett mönster i socialsekreterarnas berättelser, vilket är att normkritik ofta reduceras till ett arbetssätt i mötet med HBTQ+-personer. När vi ställer frågan om socialsekreterarna arbetar normkritiskt är det flera som nämner HBTQ+-certifieringar som en del av det normkritiska arbetet.

Vi är en HBTQ-certifierad enhet vilket innebär att alla anställda genomgår utbildning i HBTQ frågor där vi på ett systematiskt och normkritiskt sätt ska förhålla oss till vår ärendehantering. Där får vi information om olika könsuttryck och hur det kan te sig. (...) Sen så var det lite case vill jag minnas, liksom att man fick lite hjärngympa i att utmana sitt sätt att tänka där man skulle låtsas agera i förhållande till ett case som var normkritiskt. IP 1

HBTQ+-certifiering ger socialsekreterarna möjligheten att utveckla sitt normkritiska förhållningssätt i sin ärendehantering med HBTQ+-personer. Samtidigt uppmärksammar vi att det finns en avsaknad av ett normkritiskt perspektiv i förhållande till barn och ungdomar som identifierar sig med sitt födelsekön i socialsekreterarnas berättelser. Socialsekreterarna förhåller sig kritiskt till normer om kön i de fall där barnet eller ungdomen inte identifierar sig med sitt födelsekön. Däremot sker ingen större kritisk reflektion om maskulinitets- och femininitetsnormer när individen identifierar sig med födelsekönet. Att arbeta normkritiskt blir således ett arbetssätt vilket, i förhållande till kön, blir reducerat till klienter som identifierar sig som transpersoner eller icke-binära. Det finns således ett ideal om normkritik vilket försöker efterlevas i arbetet med HBTQ+-personer, det vill säga i arbetet med de som avviker från cisnormen. Det kan bli problematiskt då enheten försöker medvetandegöra ett normkritiskt arbete, men samtidigt upprätthåller normer som konstruerar transpersoner som ”avvikande” i synen om att normkritik enbart rör HBTQ+-personer.

Det kan tolkas ur empirin från samtliga socialsekreterare att det normkritiska förhållningssättet kan vara svårt att förhålla sig till. Intervjuperson 1 beskriver den mänskliga faktorn av samhälleliga normativa uppfattningar som kan tänkas påverka utredningsförfarandet.

Samhället vi befinner oss i och vad som är normativt och inte och vad vi har för förutfattade meningar och vad som har färgat oss. Och att det påverkar vilken

riktning man tar i utredningen. Så det tror jag är den mänskliga faktorn och våra förutfattade meningar.

IP1

Uttrycket *den mänskliga faktorn* används i ett normaliserande syfte då det används för att förklara att individer styrs av normer som finns i samhället omedvetet. Samtidigt har vi lagt märke till en motsättning i citatet där intervjupersonen till en början beskriver att det inte är förutfattade meningar som färgar oss, för att sedan tala om den mänskliga faktorn som ett omedvetet uttryck för förutfattade meningar. Flera av socialsekreterarna berättar att verksamheterna har olika arbetsgrupper utifrån områden såsom våld i nära och hbtq+-frågor, vilket kan vara en anledning till att arbetet med att förhålla sig normkritiskt i förhållande till kön är låg.

Sen är det mycket utifrån eget intresseområde, vad man väljer att special-inrikta sig på, och det här är en frågeställning som är viktigt för mig, så då har jag ju lutat mer åt det hållet exempelvis. Så det är upp till person men också mycket inom verksamheten som finns att tillgå.

IP 5

Det som riskerar att uppstå vid bristande utbildning och kunskap gällande att tänka normkritiskt är, som vi i föregående tema förklarat, att pojkar och flickor antas leva efter samhälleliga normer samtidigt som normkritik enbart appliceras i ärenden med HBTQ+-frågor. Det kan enligt Kerosuo och Nilsson Lööv (2017) riskera att barn och ungdomar tar en undervisande roll gällande sin könsidentitet som bidrar till att barnets egen berättelse sätts åt sidan i syfte att fylla en kunskapslucka hos socialsekreteraren.

Sammanfattningsvis går det att se i empirin att heteronormativa antaganden leder till att normkritik appliceras i socialsekreterarnas arbete med HBTQ+-personer. Idealet om könsblindhet eftersträvas i ärenden med individer som identifierar sig med sitt födelsekön och agerar uteslutande av ett normkritiskt arbete. När socialsekreterarna möter transpersoner eller ickebinära där kön utgör en viktig faktor att beakta blir i stället idealet om normkritik aktuellt.

5.2.2 Sårbarhetsprincipen och transungdomar

Att som barn eller ungdom inte följa könade normer kan ses som en sårbarhet hos individen, vilket i sin tur kan ge upphov till insatser.

Jag skulle säga att jag tar hänsyn till kön utifrån sårbarhetsprincipen, där jag ser om de faktorerna på något sätt missgynnar barnet eller familjen. (...) Det är sårbarheten som ligger till grund av behov av insats, ja men sårbarhet kopplat till normer. Är det en kille som uttrycker sig väldigt känslösamt och har, ja men på olika sätt, inte är stereotyp kille, då vill man på något sätt stärka den individen och ge förutsättningar att kunna uttrycka sig. IP2

Att medvetet beakta kön blir således relevant när individen inte uttrycker sig könstypiskt och när könsidentitet utgör en del av individens problematik såsom att inte bli bemött som man önskar av familj. En normbrytande könsidentitet konstrueras som en särskild sårbarhet då kön blir aktuellt i socialsekreterarens utredningsarbete i förhållande till sårbarhetsprincipen. Samtidigt finns en risk att kön blir ett perspektiv som reduceras till arbetet med barn eller ungdomar som bryter mot normer och förväntningar kopplat till dess födelsekön. I frågan om hur man som socialsekreterare blir uppmärksam på om en individ identifierar sig med en annan identitet än sitt födelsekön var det genomgående svaret att det sker när barnet, ungdomen, vårdnadshavare eller aktörer såsom skolan eller sjukvården ger de uppgifterna. Det kan ges genom orosanmälan eller i samtal.

Det brukar komma in oftast via orosanmälningarna. För då kanske det är skolan, eller skolhälsovården eller BUP, eller ungdomsmottagningen eller sjukvården eller någonting annat, som förmedlar att de har försökt göra något suicid-försök. Eller att de tillhör en förening, men de inte får spela i det laget eller den gruppen som de önskade, utifrån just könsidentitet liksom, att det inte stämmer överens med vad som är liksom reggat hos Skatteverket då. Så det brukar ofta vara någonting som framkommer väldigt tydligt och fort för oss och att det står skrivet i anmälningarna. Så det är en del av oron som kommer till oss. IP5

Vidare finns en syn hos socialsekreterarna att transidentiteten medför psykisk ohälsa. Kön blir således en central del av individens problematik då den psykiska ohälsan antas bero på könsidentiteten och svårigheter kring den.

(...). Ah men låt säga transungdomar, de gånger du utreder en ungdom som är trans så kommer det ofta med väldigt mycket psykiskt dåligt mående, för de som kommer till oss har ju problem på ett eller annat sätt. Då är det klart att kön tar

en naturlig plats så, men det är inte alltid så att man... ”nu är det en trettonårig tjej vi utreder och då måste vi alltid tänka på det här perspektivet”. IP 4

Intervjuperson 4 gör en skillnad mellan transungdomars och cis-ungdomars problematik utifrån kön. När de möter en transperson ses könsidentiteten som en naturlig del av dess problematik, medan när de möter en cis-tjej anses det inte lika självklart och naturligt att beakta kön. När den psykiska ohälsan reduceras till könsidentiteten riskeras annan problematik att förminskas eller osynliggöras. Psykisk ohälsa som problematik förstås alltså olika av socialsekreterarna beroende på barnets eller ungdomens könstillhörighet.

Barn och ungdomar som identifierar sig som trans konstrueras som avvikande utifrån att könsidentitet beaktas i förhållande till sårbarhetsprincipen och i att könsidentiteten är en del av den oro som uppges. Socialsekreterarna beskriver att kön inte tas i beaktning, men att det görs i specifika fall, det vill säga i möte med transpersoner. Genom att kön blir en central del av problematiken hos individen i arbetet med transpersoner kan deras situation förminskas och riskeras bli ensidig. Kön kan således i vissa fall riskeras att beaktas i för stor omfattning vilket går att koppla till det Persdotter och Grim (2021) benämner som *genusbias*, det vill säga att göra individen *könstypisk*. Transungdomar görs könstypiska genom att upprätthålla könsskillnader mellan flickor och pojkar, vilket i sin tur konstruerar transidentiteten som avvikande samtidigt som transindividuers problematik reduceras till en identitetsfråga. Samtidigt går det att utläsa att socialsekreterarna förknippar den utsatthet transpersoner möter med individen själv, snarare än att problematisera förtryckande strukturer och diskriminering i samhället. Normer om kön är således närvarande i socialsekreterares arbete då kön beaktas i de fall som rör transpersoner, men inte när det rör personer som identifierar sig med sitt födelsekön.

5.2.3 Den biologiska kroppens betydelse

Ett återkommande mönster i socialsekreterarnas berättelser är att flickor och transpersoners utsatthet ofta förknippas med kroppen. Socialsekreterarnas upplevelser är att sexuellt självskadebeteende eller sexuellt våld är vanligt förekommande för flickor och transpersoner. Intervjuperson 1 säger ”ärenden med flickor och också transpersoner tenderar ha mer en sexuell karaktär, som annan typ av utsatthet som är kopplat till kroppen”. Socialsekreterarna ser inte självskadebeteende eller sexuellt våld som lika förekommande för pojkar. Samtidigt

som vi, från ovanstående avsnitt, vet att socialsekreterare inte ställer frågor om sexuellt våld till pojkar i samma omfattning.

Kroppen är en central utgångspunkt för hur barn och ungas problematik definieras av socialsekreterarna när det gäller flickor och transpersoner. Samtidigt har kroppen betydelse för hur kön betraktas. Genom synen att sexuellt våld är en kvinnligt kodad utsatthet tenderar transkillar att definieras utifrån den fysiska kroppen och benämnas utifrån sitt födelsekön. Den kroppsliga utsattheten leder således till att transpersoners könsidentitet osynliggörs.

(...) där barnet biologiskt sett var en flicka, men identifierade sig som kille (...) och försatte sig själv i risker i att bli sexuellt utsatt. Det blev ju väldigt komplext utifrån könsidentiteten i relation till vad som var problematiken, att det här barnet utsatte sig för miljöer där den riskerar att bli utsatt för sexuella övergrepp. (...) just det här barnets identitet där den har det biologiska från en flicka, men identifierar sig som en pojke, men där rent biologiskt sätt utsätter sig ju den biologiska flickkroppen för risker och hur påverkar det flickkroppen i mansidentiteten?

IP 3

Sexuell utsatthet kategoriseras av socialsekreteraren som en kvinnligt kodad insats, oavsett individens könstillhörighet. Detta utifrån att det är den *biologiska flickkroppen* som blir utsatt. Det går att utläsa en konflikt i socialsekreterarens berättelse mellan *det biologiska könet* och könsidentiteten. Intervjupersonen framför tankar om hur *mansidentiteten* påverkas av att *flickkroppen* utsätts sexuellt. Det görs således en åtskillnad mellan barnets födelsekön och dess könsidentitet. Pojkens utsatthet i relation till dess könsidentitet leder till en förvirring hos socialsekreteraren.

Att pojken blir refererad som att ha en ”biologisk flickkropp” kan tänkas bero på att flickor i högre grad än pojkar förknippas med en sexuell riskproblematik (jfr Lundström och Sallnäs 2003). Kroppen utgör arenan för sexuella handlingar och blir en central del i förståelsen av barnets utsatthet. Det kan således uppfattas vara av relevans för socialsekreteraren att förtydliga barnets födelsekön och att barnet kategoriseras därefter. Samtidigt menar vi att pojken riskeras bli betraktad som en flicka baserat på dess kropp och i relation till typen av utsatthet. Det i sin tur kan vara ett uttryck för normer om kön och förväntningen att man ska identifiera sig i enlighet med sitt födelsekön. Samtidigt kan det vara ett uttryck för den

sexualisering som kvinnor och flickors kroppar blir utsatt för på grund av kvinnors underordning i samhället.

Det sker även en form av maktutövning i socialsekreterarens berättelse. Genom att kategorisera pojken med "flickkroppen" förmedlas och upprätthålls förtryckande normer om kön och könsidentitet. Samtidigt påvisas den maktobalans det är mellan socialsekreterare och klient. Utifrån queerteorin går det att betrakta de antaganden som görs av socialsekreterarna som en form av maktutövning där transkillens könsidentitet förminsкас genom att de refererar till barnets födelsekön (Ambjörnsson 2016). Det kan riskera att påverka hur transkillen både betraktas, bemöts och vilken riktning utredningen tar i frågan om behov av insatser, samt vilken insats som blir aktuell.

6. Avslutande diskussion

Syftet med vår studie var att få kunskap om hur socialsekreterare beaktar barn och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser inom den sociala barnvården. Resultatet visar att socialsekreterare beaktar kön i ärendeprocessen med olika medvetenhetsgrad. Socialsekreterarna uppger att kön inte beaktas i bedömningar gällande behov av insatser samt val av insatser, samtidigt visar empirin att förväntningar om kön påverkar hur klienter och dess utsatthet beskrivs och kategoriseras. Genom att eftersträva ett ideal om könsblindhet utesluts kön som en relevant aspekt att beakta i deras arbete med syfte att främja rättssäkerhet och jämställdhet. Samtidigt beaktas kön implicit genom att stereotypa föreställningar om kön leder till att skillnad görs i vilka insatser som beviljas till flickor respektive pojkar. Vidare kan dessa normer och föreställningar leda till att transpersoner konstrueras som avvikande och att deras utsatthet reduceras till könsidentiteten.

Resultaten visar att könsblindhet kan leda till att utsatthet inte uppmärksammas och att ingripanden riskeras att inte göras i tid. Detta genom att flickor tas på större allvar än pojkar och att socialsekreterarna är mer toleranta till pojkars riskbeteenden. Samtidigt uttrycker socialsekreterarna att det på grund av könade förväntningar och antaganden kan vara svårt att uppmärksamma flickors och pojkars utsatthet. Dels kan det vara svårt att synliggöra pojkars problematik då de inte antas ha förmågan att prata om sin utsatthet samtidigt som frågor om våldsutsatthet inte alltid ställs till tonårskillar. Dels lyfts upplevelser av att normer om femininitet bidrar till att flickor uttrycker sina känslor inåt och att utsattheten således är mer eller mindre osynlig.

Parallellt med idealet om könsblindhet finns ett ideal om normkritik. Idealet om normkritik tillämpas i socialsekreterarnas arbete när kön utgör en relevant aspekt att beakta i ärenden, främst i arbetet med transpersoner. Normkritik visar sig således vara ett arbetssätt reducerat till HBTQ+-personer och något som tillämpas när könsblindhet inte är uppnåbart. Samtidigt kan vi se att transpersoners könsidentitet ses som en primär förklaring till deras utsatthet av socialsekreterarna, vilket kan leda till att annan utsatthet osynliggörs. Risken med dessa två

ideal är att kön antingen kan ta för stor eller för liten plats i ärendeprocessen och därmed upprätthålla ojämlikhet inom socialtjänsten.

Resultaten av vår studie har analyserats utifrån Hirdmans (1988) begrepp *genussystem* och *genuskontrakt*. Resultaten visar att socialsekreterarna kategoriserar klienter i relation till olika typer av utsatthet utifrån generaliserade uppfattningar om kön. De könade klientkategoriseringarna *fina flickan*, *ADHD-killen* och *killsvåldsutsatthet* utgår ifrån att det finns godkända feminina riskbeteenden och godkända maskulina riskbeteenden och vice versa. Dessa färgar sedan hur klienter, deras problematik och deras behov uppfattas av socialsekreterarna, samt hur insatser utformas. Socialtjänstens arbete präglas således av en könad praktik, vilket i sin tur upprätthåller kontraktet mellan könen. Genom de könade klientkategoriseringarna förstärks den stereotypa manliga och kvinnliga identiteten. Pojkar ”pratar inte om känslor” och har ett utagerande beteende, medan flickor är passiva och uttrycker sina känslor inåt. Samtidigt är socialsekreterarna mer toleranta till pojkars utagerande beteenden. Det kan i sin tur bidra till upprätthållandet av den hierarki Hirdman (1988) beskriver genom *genussystemet* där män utgör normen, medan kvinnor är underordnade. Vidare kan den könade praktiken och förstärkningen av isärhållandet mellan flickor och pojkar leda till att transpersoner och icke-binära konstrueras som avvikande, då dikotomin *man-kvinna* blir ifrågasatt.

En analys av resultatet har även gjorts utifrån queerteorin vilket har möjliggjort ett synliggörande av hur normer om kön uppstår, upprätthålls och ifrågasätts inom socialtjänstens arbete med barn och unga. Resultatet visar att socialtjänsten har en könad praktik, där kön görs genom klientkategoriseringar baserat på stereotypa antaganden och föreställningar om femininitet och maskulinitet, vilket i sin tur påverkar utredningsförfarandet och insatsbesluten. Samtidigt visar resultatet att socialsekreterarna ingår i en struktur där kön inte ges ett givet utrymme då kön inte är taget i åtanke i det standardiserade arbetet. Det standardiserade arbetet och ramarna för socialtjänstens arbete kan därmed tolkas utgå ifrån majoritetsnormen, det vill säga antagandet att majoriteten av klienterna de möter identifierar sig med sitt födelsekön. Att strukturen utgår ifrån generaliserande antaganden om könstillhörighet blir även tydligt då det sker en varierad implementering av normkritik på intervjudeltagarnas arbetsplatser. Samtidigt har varje socialsekreterare ett eget handlingsutrymme där normer och antagande om kön kan färga det direkta arbetet med

klienterna. Trots att vi har intervjuat fem olika socialsekreterare från olika arbetsplatser, kan vi se ett gemensamt mönster kring att stereotypa förväntningar och antaganden om kön påverkar hela ärendeprocessen. Socialsekreterarna har en normativ förståelseram om kön, vilket innefattar normen om att det bara finns två kön, kvinna och man. Den normativa förståelseramen leder till utgångspunkten att inte beakta kön i ärenden med klienter som faller inom normens ramar. Klienter som har en annan könsidentitet än sitt födelsekön konstrueras i stället som avvikande och riskeras att reduceras till sin identitet då kön tar en stor plats i ärendeprocessen. Den könade praktiken innefattar en normaliseringsprocess där personer som identifierar sig i enlighet med sitt födelsekön sorteras in som ”normala”, medan transpersoner upplevs avvikande. Denna uppfattning kan leda till konsekvenser i form av att adekvata insatser inte tillsätts. Socialsekreterarnas arbete kan således antas riskera upprätthålla diskriminerande strukturer och ojämlikhet.

Den tidigare forskningen som legat till grund för vår studie visar att kön spelar roll för hur klienter betraktas i form om vem klienten *är* och vad den *gör* (jfr SKR 2021; Lundström & Sallnäs 2003). I likhet med både Östbergs (2010) och Persdotter och Grims (2021) undersökningar visar vår studie att socialtjänstens bedömningar inte är könsneutrala utan präglas av förväntningar och traditionella normer om kön, vilket i sin tur påverkar hur problematik uppfattas och vilka insatser som beviljas. Östberg (2010) beskriver hur flickor, genom traditionella föreställningar och normer, uppfattas som mer utsatta och ha ett större behov av skydd och omsorg, medan pojkars problematik förknippades med utagerande beteenden vilket ansågs vara mer ”naturligt”. Det går i enlighet med vår studies resultat att könade förväntningar och kategoriseringar kan leda till att pojkar och flickor tas på olika allvar och att socialsekreterare är mer toleranta till killars utagerande riskbeteenden, vilket Kalin, Ahlgren och Persdotter (2022) även belyser i sin studie. Samtidigt belyser vårt resultat att sexuellt våld mot pojkar osynliggörs till följd av könade föreställningar. Tillskillnad från kunskapsläget visar inte vår studie på att föreställningar och antaganden om kön leder till att flickor utreds i högre grad än pojkar (jfr Östberg 2010; Kalin, Ahlgren & Persdotter 2022). Samtidigt kan våra resultat peka på att liknande könade praktiker sker.

Persdotter och Grim (2021) menar också att socialsekreterare kategoriserar problem baserat på vad som ansågs typiskt för pojkar och flickor. Vår studie har landat i liknande resultat där problematiken mellan flickor och pojkar delas upp i olika kategorier såsom *fina flickan* och

ADHD-killar, vilket har sin grund i traditionella föreställningar och normer i förhållande till hur de olika könen uppfattas och förväntas vara. Genom kategoriseringar upprätthålls idén om flickor som passiva, medan pojkar betraktas som aktiva. Likt Vogel (2016) visar vår studies resultat att det kan bli problematiskt för socialsekreterarna när barnen och ungdomarna inte följer de könade förväntningarna, såsom att det uttrycks en fascination över när pojkar visar sig känslösamma och att utagerande flickor konstrueras som maskulina.

Kunskapsläget gällande transpersoners utsatthet visar att samhälleliga normer utgör hinder för transpersoner och icke-binära i form av exkludering när uppdelning mellan pojkar och flickor görs (Barnombudsmannen 2021; Folkhälsomyndigheten 2015; Ungdomsstyrelsen 2010). Våra resultat har visat att socialsekreterarnas förståelseram av kön bygger på dikotomin mellan flickor och pojkar, samt dess tillhörande normer och förväntningar. När socialsekreterarna möter transpersoner eller icke-binära blir förståelseramen utmanad. I vår empiri yttrar det sig genom att exempelvis transpojkar med sexuell utsatthet benämns som ”biologiska flickor” och därmed felkönas. Samtidigt tillför vårt resultat en förståelse om att transpersoner benämns och kategoriseras utifrån den biologiska kroppen, det vill säga att kropp och identitet skiljs isär och existerar parallellt. Vidare visar vår studie, i likhet med Kerosuo och Nilsson Lööv (2017) samt Persdotter och Grim (2021), att kön kan inta antingen en för liten eller för stor roll i möten mellan socialsekreterare och transpersoner. Resultaten visar således att socialtjänsten har en praktik vilken riskerar att upprätthålla och reproducera ojämlikhet.

Utifrån samtalen med socialsekreterarna upplever vi att kunskap om HBTQ+-personers unika levnadssituationer saknas. Samtidigt fick vi en känsla av att kön, könsidentitet och könsuttryck var ett svårt, eller känsligt, ämne att samtala om för socialsekreterarna. Det tänker vi kan tyda på bristande kunskap kring olika könsidentiteter, men samtidigt en rädsla för att säga fel. Vidare vill vi problematisera att normkritik reduceras till HBTQ+-personer och inte alla klienter som är aktuella hos socialtjänsten. Resultaten visar att stereotypa föreställningar om kön leder till ett ojämlikt utfall för flickor, pojkar och transpersoner. Det är således av relevans att applicera det normkritiska förhållningssättet i alla ärenden, oavsett barnets eller ungdomens könstillhörighet.

Att uppmärksamma könade normer är oerhört viktigt för att utmana traditionella föreställningar och normer, för att i sin tur främja rättssäkerhet och jämlikhet i socialtjänstens arbete. Vi upplever att det är tråkigt att även vår studie, i likhet med forskning som

genomfördes för 15 år sedan, visar på liknande resultat om könade normers påverkan i det sociala arbetet. Likväl är det viktigt att belysa att stereotypa föreställningar fortfarande färgar socialtjänstens arbete, för att i sin tur bidra med betydande insikter som kan lägga grund för förändring och utveckling. Slutligen vill vi lyfta att vidare forskning om socialtjänstens arbete i förhållande till transpersoner bör bedrivas i högre utsträckning, eftersom perspektivet saknas.

Referenslista

- Andersson Vogel, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ambjörnsson, F. (2016). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Andershed, A.-K., & Andershed, H. (2019). *Risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga [Elektronisk resurs] Att använda teori och forskning i praktiken*. Stockholm: Socialstyrelsen <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-78061>
- Barnombudsmannen. (2021). *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariationer*.
https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/2f693f7844a04d70ad3ec4e015950914/2106trans_intersex_sammanstallning.pdf
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 3. Liber AB: Stockholm.
- Butler, J. (2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Daidalos AB: Göteborg.
- Clark, V. & Braun, V. (2016). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), ss. 297–298 <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Dunk-West, P. (2013). *Att bli socialarbetare. En reflekterande vägledning för studenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, M. & Gottzén, L. (2020). *Genus*. Första upplagan Stockholm: Liber
- Folkhälsomyndigheten. (2015). *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner. En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/c5ebbb0ce9aa4068aec8a5eb5e02bafc/halsan-halsans-bestamningsfaktorer-transpersoner.pdf>
- Grim, K. & Persdotter, B. (2021). *Skillnader som kan utgöra risk för diskriminering? En kvalitativ studie om faktorer som påverkar socialsekreterares bedömningar och beslut inom*

den sociala barn- och ungdomsvården. Karlstads universitet: Karlstad. <https://www.do.se/om-do/pressrum/aktuellt/2021/2021-12-13-forskningsrapport-visar-pa-risker-for-diskriminering-i-socialtjansten>

Hirdman, Y. (1988). Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Tidskrift för Genusvetenskap*, 9 (3), ss. 49–63. <https://doi.org/10.55870/tgv.v9i3.5365>

Jacobsen, D.I. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur.

Jämställdhetsmyndigheten. (2024). *Vad är intersektionalitet?* <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhet/vad-ar-intersektionalitet/>

Kalin, T. & Ahlgren, T. & Persdotter, B. (2022). Tender disparities in Chile welfare services' assessments of referrals. Findings from Sweden. *ELSEVIER*, 134 (2022). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105918>

Kerosuo, M. & Nilsson Lööv, S. (2017). Psykoterapi med hbtq+- personer: kunskap, praktik och reflektion. I Lundberg, T., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.). *HBTQ+ Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 169–188.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Enskede: TPB.

Lundberg, T. (2017). Teoretiska och metodologiska perspektiv på hbtq+. I Lundberg, T., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.) *HBTQ+. Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur. ss. 35–54

Lundberg, T. & Malmquist, A. & Wurm, M. (red.). (2017). Inledning. *HBTQ+. Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lundström, T. & Sallnäs, M. (2003). Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 10(2–3), ss. 193–213 <https://doi.org/10.3384/SVT.2003.10.2-3.2658>

Mattson, T. (2021). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.

- National Association of Social Workers. *Sexual Orientation and Gender Diversity*.
<https://www.socialworkers.org/Practice/LGBTQIA/Sexual-Orientation-and-Gender-Diversity>
- Onsjö, M. (2017). Barn och unga. I Lundberg, T., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.) *HBTQ+. Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur. ss. 205–226.
- Ponnert, L. (2018). Att bedöma barns behov och föräldrars förmåga. I Ponnert, L. (red.). *Utredningsarbete i den sociala barnvården*. Andra uppl. Falkenberg: Gleerups Utbildning AB. ss. 33–59.
- Ponnert, L. (2018). Utredningsarbete i barnvården – centrala utgångspunkter. I Ponnert, L. (red.). *Utredningsarbete i den sociala barnvården*. Andra uppl. Falkenberg: Gleerups Utbildning AB. ss. 13–31.
- Ponnert, L. & Svensson, K. (2019). *Socionomen i myndigheten. Göra gott, göra rätt och göra nytta*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Schlytter, A. (2016). Kvinnokroppen som text. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 7(1–2), ss. 109–136 doi: 10.3384/SVT.2000.7.1-2.2824
- SFS. Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
- Sveriges kommuner och regioner (SKR). (2023). *Ojämsställdhet i socialtjänsten - En kunskapsöversikt*.
<https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/ojamstalldhetisocialtjanstenenkunskapsoversikt.75253.html>
- Socialstyrelsen. (2015). *God vård av barn och ungdomar med könsdysfori. Nationellt kunskapsstöd*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2022-12-8302.pdf>
- Socialstyrelsen. (2022). *Vård av barn och ungdomar med könsdysfori. Nationellt kunskapsstöd med rekommendationer till profession och beslutsfattare*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2022-12-8302.pdf>

Socialstyrelsen. (2023). *Utreda barn och unga. Handbok för socialtjänsten*.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-6-8657.pdf>

SOU 2009:68. *Lag om stöd och skydd för barn och unga*.

<https://data.riksdagen.se/fil/58ACA269-0633-46B9-BF2B-A58045D515DB>

SOU 2017:92. *Transpersoner i Sverige - Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201792/>

Ungdomsmottagningen (UMO). (2024). *Könsidentitet*. <https://www.umo.se/jag/kon-och-konsidentitet/konsidentitet/>

Ungdomsstyrelsen. (2010). *Hon Hen Han*. <https://www.mucof.se/publikationer/hon-hen-han>

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>

Vogel, M. A. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor. Om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:548149/FULLTEXT01.pdf>

Vogel, M. A. (2016). Psykisk ohälsa, utsatthet och en legitimerande oro: Diskursiva förståelser av flickor som placeras vid särskilda ungdomshem. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 23(2), 109–128. https://doi.org/10.3384/SVT.2016.23.2.2326_100

Wurm, M. (2017). Trans. I Lundberg, t., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.). *HBTQ+ Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 137–151.

Wurm, M. & Hanner, H. (2017). Att möta samhället som hbtq+. I Lundberg, t., Malmquist, A. & Wurm, M. (red.). *HBTQ+ Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 153–167.

Östberg, Francesca (2010). *Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Diss. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Bilaga 1

Intervjuguide

Inledande information:

- informerat samtycke
- anonymitet
- intresserade av dina berättelser och reflektioner, det finns inga "rätt och fel".

Inledande frågor:

- Hur länge har du arbetat som socialsekreterare på barn och unga?
- Vilken utbildning har du?
- Vilka arbetsuppgifter utför du på din arbetsplats?

Hur aktualiseras könsuttryck vid bedömningar av behov av insatser?

- Hur görs bedömningar av behov vid övervägande av insatser?
  - Beskriv det standardiserade tillvägagångssättet/arbets sättet.
- När du gör en bedömning av barns behov, vad brukar du ta hänsyn till då?
  - Vad tas hänsyn till?
  - Ska hänsyn tas till kön?
  - Hur?
- Enligt din erfarenhet skiljer sig behovet av insatser mellan flickor och pojkar?
  - om ja: berätta på vilket sätt skiljer sig behovet åt bland de barn och ungdomar du möter?
- Kan du berätta om en situation där kön (könsuttryck, könsidentitet) var relevant vid bedömningen av barnets behov?
  - på vilket sätt påverkades bedömningen?

Hur kan könsuttryck göras relevant vid val av insats?

- Har du någon gång valt insats med särskild hänsyn till barnets kön eller könsidentitet?
- Spelar kön roll när det gäller val av insats till barn och unga?
- Finns det några typiska insatser för flickor respektive pojkar? Berätta.
- Upplever du att det finns situationer där det är av vikt att beakta barnets könsidentitet?

- Skulle du säga att icke-normativa könsidentiteter kan begränsa tillgången till insatser?

Hur uppfattar socialsekreterare normbrytande könsidentiteter?

- Har du någon gång mött flickor och pojkar som inte uttrycker sig könsstereotypiskt?
  - Berätta, har du något exempel, hur gjorde du då?
  - Påverkade det din bedömning om val av insats?
- Vilka utmaningar skulle du säga kan uppstå när en ungdom har en normbrytande könsidentitet? (Både för HBTQ/trans och cis pojkar/flickor).
- Skulle du säga att ni arbetar normkritiskt på din arbetsplats i arbetet med barn och unga?
- Är betydelsen av kön för bedömningar av behov av insatser och val av insatser något som diskuteras på din arbetsplats i möten med kollegor?
- Upplever du att du har fått utbildning på området?

Bilaga 2

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Hej!

Vi är två socionomstudenter som går 6:e terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi arbetar nu med vår C-uppsats och söker efter deltagare till våra intervjuer.

I vår studie intresserar vi oss för hur barns och ungas kön, könsuttryck och könsidentitet, beaktas i bedömningar om behov av insatser.

Inom ramen för vår studie intervjuar vi socialsekreterare som arbetar med barn och unga, och vi hoppas att du vill ställa upp på en intervju. Intervjun kan ske på din arbetsplats eller digitalt om du föredrar det. Intervjun uppskattas bli cirka 45 minuter, max 60 minuter. En av oss kommer leda intervjun medan den andra kommer föra anteckningar samt ställer följdfrågor vid behov. Intervjun kommer att spelas in och skrivas ut.

Att delta i vår studie är frivilligt och du bestämmer helt över din egen medverkan. Om du väljer att delta har du alltså rätt att avsluta deltagandet fram till 2024-12-05.

Om du vill delta kommer du att vara anonym, vilket innebär att vi har tystnadsplikt gällande arbetsplats, ort och personnamn. De ljudinspelningar och transkribering som görs kommer att raderas så fort vi är klara och godkända med uppsatsen. Det är enbart vi som kommer att ta del av det inhämtade materialet och det kommer att förvaras på så sätt att ingen obehörig kan ta del av det. Materialet kommer enbart att användas för denna uppsats och inte i något annat syfte. När uppsatsen är examinerad och färdig kommer även du att få ta del av arbetet då vi mejlar er en kopia av uppsatsen. Om arbetet publiceras online kommer du att få information om vart den går att hitta.

Intervjuerna kan påbörjas från och med vecka 43.

Vid anmälan av intresse för deltagande eller vid frågor, är du välkommen att kontakta oss på följande:

Hanna Skeppstedt, [REDACTED]

Fanny Karlsson, [REDACTED]

Vår handledare är Cecilia Hansen Löfstrand, [REDACTED]

Vi ser fram emot att höra ifrån dig!

Hälsningar,

Hanna Skeppstedt & Fanny Karlsson